

ATASKAITA
PO VIZITŲ MARIJAMPOLĖS APSKRITIES VAIKŲ GLOBOS ĮSTAIGOSE:
VŠĮ KAZLŲ RŪDOS SOCIALINĖS PARAMOS CENTRO
VAIKŲ GLOBOS NAMUOSE „ŠILTI NAMAI“,
VŠĮ MARIJAMPOLĖS VAIKO TĖVIŠKĖS NAMUOSE,
VŠĮ ŠAKIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMUOSE
IR VŠĮ ALVITO ŠV. KAZIMIERO NAMUOSE

2019-04-15 Nr. 2018/1-2
Vilnius

I. NACIONALINĖ KANKINIMŲ PREVENCIJA,
BENDRA INFORMACIJA APIE ATLIKTĄ PATIKRINIMĄ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriai, vykdydami nacionalinės prevencijos institucijos funkcijas (Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo (toliau – Įstatymas) 3 str. 3 d., 19¹ str. 1 d.), nuolat lankosi laisvės apribojimo vietose (Įstatymo 19¹ str. 2 d.).

Įgyvendinami nacionalinę kankinimų prevenciją, Seimo kontrolieriai turi teisę pavesti Seimo kontrolierių įstaigos valstybės tarnautojams ir kitiems darbuotojams nuolat tikrinti, kaip laisvės apribojimo vietose elgiamasi su asmenimis, kurių laisvė apribota, patekti į visas laisvės apribojimo vietas ir visas jose esančias patalpas, susipažinti su jų įrengimu ir infrastruktūra; apklausti be liudininčių asmenis, kurių laisvė apribota, taip pat bet kokius kitus asmenis, kurie galėtų suteikti reikiamos informacijos (Įstatymo 19¹ str. 4 d. 9 p.).

2. Seimo kontrolierius, Įstaigos vadovas 2018 m. spalio 31 d. įsakymu Nr. 11P-79 pavedė Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro vedėjui Kęstučiui Jankauskui, patarėjams Kristinai Brazevič ir Jurui Taminskui, vyriausiosioms specialistėms Aurelijai Baltikauskaitei ir Irmai Zablackaitei 2018 m. lapkričio 12–15 dienomis vykdant nacionalinę kankinimų prevenciją atlikti patikrinimus Marijampolės apskrities vaikų globos įstaigose (toliau – įstaigos arba VGN): VŠĮ Kazlų Rūdos socialinės paramos centro (padalinyje) vaikų globos namuose „Šilti namai“¹ (toliau – SPC „Šilti namai“), VŠĮ Marijampolės vaiko tėviškės² namuose (toliau – Marijampolės VTN), VŠĮ Šakių vaikų globos namuose³ (toliau – Šakių VGN) ir VŠĮ Alvito Šv. Kazimiero namuose⁴ (toliau – Alvito VN).

Vadovaujantis Įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 6 punktu, vizito įstaigose metu taip pat buvo pasitelktos vaiko teisių ir socialinio darbo ekspertės Aistė Apyvalienė ir Giedrė Kvieskienė (toliau – ekspertės).

II. AKTUALŪS TEISĖS AKTAI, TEISMŲ PRAKTIKA IR STANDARTAI

3. Svarbiausi teisės aktai kuriais vadovautasi atliekant patikrinimus VGN:

3.1. Lietuvos Respublikos teisės aktai:

3.1.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija;

¹ Patikrinimo dieną gyveno 17 vaikų (dvi šeimynos viename pastate).

² Patikrinimo dieną gyveno 28 vaikai (trys šeimynos, atskiruose nameliuose).

³ Patikrinimo dieną gyveno 48 vaikai; (dvi šeimynos viename pastate ir keturios šeimynos atskiruose butuose).

⁴ Patikrinimo dieną gyveno 21 vaikas (trys šeimynos, viename pastate).

- 3.1.2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas;
- 3.1.3. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (toliau – Darbo kodeksas);
- 3.1.4. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (toliau – VTAPI);
- 3.1.5. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas (toliau – LGĮ);
- 3.1.6. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. A1-46 patvirtintas Socialinės globos normų aprašo 1 priedas (2018 m. kovo 13 d. įsakymo Nr. A1-97 redakcija) (toliau – Aprašas);
- 3.1.7. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. balandžio 7 d. įsakymu Nr. A1-181 patvirtinti Socialinę globą teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudų normatyvai (toliau – Normatyvai);
- 3.1.8. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2015 m. vasario 14 d. įsakymu Nr. A1-75 patvirtintas Socialinių darbuotojų profesinės kompetencijos tvarkos aprašas (toliau – Tvarkos aprašas);
- 3.1.9. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. vasario 14 d. įsakymu (Nr. A1-83) patvirtintas „Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas“;
- 3.1.10. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. rugpjūčio 28 d. įsakymu Nr. V-1268 patvirtintos Rekomendacijos dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams (toliau – Rekomendacijos dėl poveikio priemonių);
- 3.1.11. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2009 m. rugsėjo 1 d. įsakymu Nr. V-714 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 124:2014 „Vaikų socialinės globos įstaigos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 124:2014 „Vaikų socialinės globos įstaigos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ (toliau – HN 124:2014);
- 3.1.12. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. kovo 15d. įsakymu Nr. V-196 patvirtintos „Savivaldybės visuomenės sveikatos biuro pavyzdinių nuostatų“ (toliau – VSBPN).
- 3.2. Lietuvos teismų praktika: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) 2011 m. gruodžio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. 2AT-4-2011 (poveikio priemonių proporcingumas), LAT 2004 m. lapkričio 22d. nutartis byloje Nr. 3K-3-624/2004 ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT) 2004 m. gruodžio 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A7-934-04 (nusižengimo sunkumą apibūdinantys aspektai).
- 3.3. Tarptautiniai teisės aktai ir standartai:
- 3.3.1. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (toliau – Konvencija);
- 3.3.2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija;
- 3.3.3. Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau – CPT) ataskaitų rekomendacijose nustatyti standartai⁵;
- 3.3.4. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2005 m. kovo 16 d. rekomendacija; 3.3.5. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2011 m. lapkričio 16 d. rekomendacija (toliau – Rekomendacija Rec(2011)12);
- 3.3.6. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1990 m. gruodžio 14 d. Rezoliucija (Nr. 45/113) dėl nepilnamečių, kurių laisvė apribota, apsaugos (toliau – Rezoliucija 45/113).

III. TIKRINAMOS SRITYS IR NUSTATYTOS APLINKYBĖS BEI TRŪKUMAI

4. Patikrinimų metu buvo vertinama: globos įstaigų personalo sudėtis ir personalo galimybės tobulinti profesinę kvalifikaciją (žr. šios ataskaitos 5 punktą); saugios gyvenamosios aplinkos užtikrinimas (6 punktas); globotinių apsauga nuo smurto ir kitokio netinkamo elgesio (7 punktas); vaikų elgesio kontrolės ir drausminimo priemonės (8 punktas); vaikų individualus aprūpinimas apranga, patalyne, asmens higienos priemonėmis (9 punktas); sąlygų mokytis sudarymas, užimtumo

⁵ Prieiga internete (anglų kalba): <https://www.coe.int/en/web/cpt/standards>

ir laisvalaikio užtikrinimas (10 punktas); vaikų savarankiškumo ir atsakomybės įgūdžių ugdymas (11 punktas); kišenpinigių mokėjimo tvarka (12 punktas); psichologo paslaugų prieinamumas (13 punktas); tabako ir alkoholio vartojimo prevencijos taikymas (14 punktas); globotinių supažindinimas su jų teisėmis ir pareigomis įstaigose, vaiko teisė būti išklaustyta (15 punktas).

5. Patikrinimo metu vertinta globos įstaigų personalo sudėtis ir personalo galimybės tobulinti profesinę kvalifikaciją

5.1. Pagal VTAPI 31 straipsnio 2 dalį, vaiko atstovai pagal įstatymą privalo rūpintis vaiko auklėjimu, tinkamai jį prižiūrėti, materialiai išlaikyti ir sudaryti sąlygas vaikui augti, vystytis, tobulėti.

Pagal Aprašo 17.1 punktą, personalo skaičiaus ir globojamų vaikų skaičiaus santykis garantuoja tinkamą socialinės globos įstaigos veiklos organizavimą. Aprašo 17.2 punkte nurodoma, kad socialinę globą užtikrinančio personalo pareigybių skaičius turi būti ne mažesnis, nei reglamentuojama socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintais Normatyvais. Pagal Normatyvų 8 punktą, vienam likusiam be tėvų globos arba socialinės rizikos vaikui numatyta 0,18–0,3 socialinio darbuotojo arba socialinio pedagogo pareigybės; 0,3–0,48 individualios priežiūros personalo (socialinio darbuotojo padėjėjo) pareigybės, o vaikui, turinčiam negalią ar emocijų ir elgesio sutrikimų, – 0,15–0,25 socialinio darbuotojo arba socialinio pedagogo pareigybės ir 0,42–0,7 individualios priežiūros personalo (socialinio darbuotojo padėjėjo) pareigybės. Vienam naktį šeimynoje (grupėje) dirbančiam darbuotojui turi tekti ne daugiau nei viena įstaigos šeimyna arba ne daugiau nei 12 vaikų. Normatyvų 1 punkte nustatyta, jog, atsižvelgiant į gavėjų poreikius, gali būti nustatytas didesnis nei šiame akte numatytas pareigybių skaičius.

Pagal Aprašo 20 punktą, socialinės globos įstaigose personalui turi būti sudaryta profesinį tobulėjimą motyvuojanti aplinka ir galimybės tobulinti profesinę kvalifikaciją. Be to, turi būti užtikrinama, kad vaikui paslaugas teikiantis personalas nuolat tobulintų savo kvalifikaciją bei įgytų naujų žinių, reikalingų darbe. Socialinės globos įstaigose turi būti sudaromi darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo planai. Taip pat socialinės globos įstaigose turi būti numatyta su vaikais dirbančių darbuotojų supervizijos (konsultacinė pagalba dirbantiems specialistams, vadovams, komandoms bei organizacijoms, norinčioms tobulėti ir dirbti efektyviau) vykdymo tvarka bei paskirti asmenys, atsakingi už profesinės pagalbos kolegoms organizavimą.

5.2. Patikrinimų metu nustatyta:

5.2.1. Visuose aplankytuose VGN yra užtikrinamas Normatyvuose nustatytas minimalus socialinį darbą dirbančių darbuotojų skaičius.

Tačiau Normatyvuose numatyto minimalaus socialinį darbą dirbančių darbuotojų skaičiaus nepakanka, kai šeimynose yra globojami vaikai su negalia, specialiųjų poreikių arba emocijų ir elgesio sutrikimų turintys vaikai arba kūdikiai, kurių prierašumui, saugumui, priežiūrai ir ugdymui užtikrinti reikalingos didesnės socialinių darbuotojų, psichologų ir kitų specialistų pastangos. Pastebėtina, kad į šią problemą Seimo kontrolierius atkreipė dėmesį ir savo 2017 m. rugpkūčio 30 ataskaitoje Nr. 2017/1-89⁶.

5.2.2. Visuose aplankytuose VGN yra parengti personalo pareigybių aprašymai, kuriuose aiškiai nurodytos kiekvieno darbuotojo funkcijos, pareigos ir atsakomybė.

5.2.3. Daugumoje aplankytų įstaigų, išskyrus Marijampolės VTN, siekiama užtikrinti tinkamas darbo sąlygas ir paskirstyti darbo krūvį, atsižvelgiama į darbuotojų poreikius ir pageidavimus, sudarant slankiuosius darbo grafikus.

Marijampolės VTN vidaus tvarkos taisyklių 18 punkte nurodoma, kad įstaigos direktoriaus patvirtintas darbo grafikas paskelbiamas viešai ne vėliau kaip prieš dvi savaites iki jo įsigaliojimo,

⁶ Seimo kontrolieriaus 2017 m. rugpjūčio 30 d. ataskaita Nr. 2017/1-89 „Po vizitų Alytaus ir Utenos apskričių vaikų globos įstaigose: Alytaus vaikų globos namuose, Valkininkų vaikų globos namuose „Spengla“, Molėtų vaikų savarankiško gyvenimo namuose, Visagino paramos vaikui centre ir Zarasų rajono Antazavės vaikų globos namuose“ (6.2.1. punktas).

tačiau patikrinimų metu nustatyta, kad praėjusio mėnesio darbo grafikus paskutinę mėnesio dieną arba pirmąją kitą mėnesio dieną administracijai pateikia kiekvieno namelio (šeimynos) socialinis darbuotojas arba socialinio darbuotojo padėjėjas. Analizuojant darbo grafikus pastebėta, kad rugsėjo mėnesį viena antrojo namelio socialinio darbuotojo padėjėja dirbo 19 naktų iš eilės (po 12–15 valandų per parą).

5.2.4. Daugumoje aplankytų įstaigų, išskyrus Marijampolės VTN, VGN darbuotojai yra supažindinti su vykstančiomis reformomis bei jų įtaka įstaigų veiklai. Marijampolės VTN darbuotojų teigimu, jie nėra informuojami apie vykdomos reformos pasekmes, nežino tikslų įstaigos reorganizavimo arba likvidavimo terminų.

5.2.5. Visose tikrintose įstaigose administracija taiko griežtus standartus priimdama į pareigas socialinį darbą su vaikais dirbančius asmenis, individualios priežiūros personalo darbuotojus. Siekiant užtikrinti, kad su vaikais dirbtų tik nuolatiniai darbuotojai ir globotiniai kuo mažiau pajustų personalo pokyčius, kandidatų prašoma kelias dienas savanoriškai padirbėti įstaigose. Savanorystės metu stebimas kandidatų darbas, kompetencija, taip pat patys kandidatai gali nuspręsti, ar siūlomas darbas jiems tinka.

5.2.6. Daugumoje tikrintų įstaigų su atrinktais kandidatais savanoriavimo laikotarpiui nėra pasirašomos savanoriavimo sutartys (išskyrus Šakių VGN).

5.2.7. Visose tikrintose įstaigose siekiant kompleksiskai spręsti vaikų problemas, veiklą stengiamasi organizuoti taikant komandinio darbo principus. Įstaigų darbuotojų susirinkimai rengiami pagal poreikį, kai atsiranda būtinybė, susidaro atitinkamos sąlygos, tačiau ne rečiau nei kartą per mėnesį. Susirinkimai ir jų rezultatai fiksuojami įstaigos vidaus veiklos dokumentuose.

5.2.8. Visuose aplankytuose VGN yra paskirti asmenys, atsakingi už profesinės pagalbos darbuotojams organizavimą, nuolat teikiama ilgalaikę darbo vaikų globos institucijose patirtį turinčių kolegų pagalba, visose įstaigose yra sudaromi darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo planai ir / arba darbuotojų kvalifikacijos kėlimo tvarkos, kuriose apibrėžiamos prioritetinės darbuotojų kvalifikacijos kėlimo sritys, ir nuosekliai jomis vadovaujamosi, individualios priežiūros personalui užtikrinta galimybė dalyvauti įžanginiuose mokymuose.

5.2.9. Visų tikrintų įstaigų darbuotojai 2017–2018 metais nuolat kėlė kvalifikaciją pagal numatytas prioritetines kvalifikacijos kėlimo sritis: mokėsi konfliktų valdymo, lavinti savo ir vaikų tarpusavio bendravimo įgūdžius, skatinti vaikų pozityvų elgesį, toleranciją, ugdyti socialinius įgūdžius.

5.2.10. Visų aplankytų įstaigų socialinių paslaugų srities darbuotojams buvo užtikrinta galimybė dalyvauti profesinės kompetencijos tobulinimo renginiuose, kurių bendra trukmė atitiko socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtintus minimalius reikalavimus (ne mažiau kaip 16 akademinį valandų per kalendorinius metus).

5.3. Konstatuotina, kad daugumoje aplankytų įstaigų administracija deda pastangas užtikrinti tinkamą darbuotojų darbo krūvį, darbų pasiskirstymą, socialinių paslaugų srities darbuotojų pastovumą, veiklą organizuoja remdamasi komandinio darbo principais, sudaro galimybes darbuotojams tobulinti profesinę kvalifikaciją, tačiau daugelyje įstaigų minimalaus socialinį darbą dirbančio darbuotojų skaičius nepakankamas, kuomet šeimynose yra globojami vaikai, turintys negalią, specialiųjų poreikių arba emocinių ir elgesio sutrikimų.

6. Patikrinimo metu vertintas saugios gyvenamosios aplinkos užtikrinimas

6.1. Remiantis VTAPI 31 straipsnio 3 dalies 1 punktu, vaiko atstovai pagal įstatymą turi teisę ir pareigą rūpintis, kad būtų sudaryta, be kita ko, vaikui saugi aplinka. To paties įstatymo 2 straipsnio 13 dalyje įtvirtinta, kad vaikui nesaugi aplinka yra tokia aplinka, kurioje kyla pavojus vaiko gyvybei, sveikatai ar normaliai raidai dėl nepriežiūros, smurto ar kitų socialinės rizikos veiksnių.

Pagal Aprašo 5.6 punktą, socialinės globos įstaigoje vaikui turi būti užtikrinta saugi ir stabili gyvenamoji aplinka. Aprašo 14.4 ir 14.11 punktuose nurodoma, kad gyvenamosiose ir bendrojo naudojimo patalpose turi būti įrengta gaisro aptikimo ir signalizavimo sistema, užtikrinama apsauga nuo pašalinių asmenų, galinčių daryti vaikui žalą, apsaugota socialinės globos įstaigos teritorija.

Remiantis Aprašo 5.5 punktu, vaikas pagal savo amžių ir brandą turi sukaupti saugaus elgesio įgūdžių ir žinių, padedančių suprasti, koks elgesys ir įpročiai yra nepriimtini, siekiant išvengti neigiamų pasekmių ir apsisaugoti nuo galinčių jam pakenkti ryšių tiek socialinės globos įstaigoje, tiek visuomenėje. Socialinės globos įstaiga turi rašytines vidaus tvarkos taisykles, kuriose įvardijama, koks vaiko elgesys traktuojamas kaip saugus, koks – kaip žalingas ar netinkamas bei kokios specialiosios priemonės gali būti taikomos vaiko netinkamo elgesio korekcijai. Vaikas, atsižvelgiant į jo amžių ir brandą, turi būti supažindintas su šiomis taisyklėmis, ugdytinis turi žinoti apie tai, koks jo elgesys traktuojamas kaip nesaugus, bei apie galimas tokio elgesio pasekmes.

Tarptautinėse rekomendacijose taip pat pažymima, kad, teikiant socialines paslaugas vaikams, jų saugumui turi būti skiriamas pagrindinis dėmesys: patalpose, kuriose teikiamos socialinės paslaugos, turėtų būti saugu atsižvelgiant į įrengimą ir kitus fizinės ar socialinės aplinkos aspektus (Rekomendacijos Rec(2011)12 G skyrius); miego metu, norint užtikrinti kiekvieno nepilnamečio apsaugą, turėtų būti reguliariai prižiūrimos visos miego zonos, įskaitant atskirus kambarius (Rezoliucijos Nr. 45/113 33 p.).

6.2. Patikrinimų metu nustatyta:

6.2.1. Visose aplankytose įstaigose darbuotojų pareigybės aprašymuose ir (arba) darbo tvarkos taisyklėse numatyta pareiga rūpintis globotinių saugumu, numatyti už fiziškai saugią ir psichologiškai harmoningą aplinką atsakingi darbuotojai (socialiniai darbuotojai, psichologas, kiti), taip pat tai, jog darbas turi būti organizuotas taip, kad tiek dienos, tiek nakties metu vaikai būtų prižiūrimi ir gautų reikiamą pagalbą.

Ugdymo pagalba vaikams, ypač turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, emocijų ir elgesio sutrikimų, taip pat konfliktų sprendimas ir valdymas GĮ patikėtas vaiko gerovės komisijoms. Vaiko gerovės komisijos (Šakių VGN – krizių valdymo komanda) organizuoja ir koordinuoja prevencinį darbą, pagalbos teikimą bei saugios ir palankios vaiko aplinkos kūrimą, vertina namų aplinką ir vaikų saugumą, analizuoja problemas ir jų priežastis, nustato pagalbos priemonių prioritetus, kryptis ir teikimo formą, rūpinasi, kad kuo anksčiau būtų aptinkami pavojai, susiję su vaiko saugumu ir saugios aplinkos kūrimu.

6.2.2. Kaip gerosios praktikos pavyzdžiai paminėtini:

6.2.2.1. Alvito VN patvirtintas darbuotojų veiksmų planas vaikui pirmą kartą atvykus į įstaigą, kuriame numatytos priemonės apima informacijos apie vaiką gavimą, pokalbį su vaiku, vaiko supažindinimą su kitais ugdytiniais, įstaiga ir jos vidaus tvarkos taisyklėmis bei informavimą, kur kreiptis prireikus pagalbos, vaiko aprūpinimą reikalingomis priemonėmis, individualaus socialinės globos plano sudarymą ir peržiūrą, vaiko adaptacijos stebėjimą ir kita;

6.2.2.2. Marijampolės VTN ir Šakių VGN socialiniai pedagogai teikia siūlymų administracijai, kaip būtų galima gerinti saugią darbo aplinką.

6.2.3. Visose tikrintose įstaigose veikia priešgaisrinė signalizacijos sistema; darbuotojų (socialinio darbuotojo, jo padėjėjo, socialinio pedagogo) pareigybės aprašymuose ir (arba) darbo tvarkos taisyklėse numatytas reikalavimas išmanyti saugos ir sveikatos, priešgaisrinės saugos reikalavimus ir jų laikytis; patvirtintas darbuotojų veiksmų kilus gaisrui planas; tačiau vaikus kalbinusios ekspertės pastebėjo, kad ne visų įstaigų globotiniai galėjo atsakyti (žinojo), kaip reikėtų elgtis ir ką reikėtų daryti kilus gaisrui (SPC „Šilti namai“, Marijampolės VTN, Šakių VGN (šios įstaigos direktoriaus teigimu, artimiausiu metu bus rengiamos pratybos); SPC „Šiltų namų“ parengtame Ekstremalių situacijų 2017–2019 m. prevencijos priemonių plane⁷, skiltyje apie pasirengimą galimam gaisro pavojui, nenumatyta organizuoti vaikų ir darbuotojų priešgaisrinės saugos pratybas; Marijampolės VTN patvirtintame ekstremalių situacijų prevencijos priemonių plane 2018–2020 metams numatyta rengti pratybas kartą per metus, tačiau tik darbuotojams (ne vaikams); Šakių VGN ir Alvito VN darbuotojų veiksmai ekstremalių situacijų metu numatyti darbo tvarkos

⁷ Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, ūkio subjektų ir kitų įstaigų pasirengimo ekstremaliosioms situacijoms priemonių planavimo, vykdymo, priežiūros ir kontrolės tvarka nustatyta Ekstremaliųjų situacijų prevencijos vykdymo tvarkos apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 14 d. nutarimu Nr. 1028.

taisyklėse, prevencijos priemonių, įskaitant vaikų ir darbuotojų priešgaisrinės saugos pratybu organizavimą, plano nėra.

6.2.4. Siekiant užtikrinti globotinių apsaugą nuo pašalinių asmenų, galinčių daryti žalą, visose tikrintose įstaigose: įstaigų teritorija yra tinkamai apšviesta, daugumos įstaigų – ir aptverta, SPC „Šilti namai“ ir Alvito VN lauko teritorijoje veikia vaizdo stebėjimo kameros; visose įstaigose yra patvirtinta vaikų lankymo (svečių lankymosi) tvarka; vaikų pasimatymai su tėvais (globėjais) ir kitais artimaisiais vyksta patalpose, kurias, prireikus, stebi darbuotojai; numatytas darbuotojų veiksmų planas (tvarka) vaikui nustatytu laiku negrįžus į globos namus (išskyrus SPC „Šiltus namus“ – numatyto plano nėra; vaikui laiku negrįžus į globos įstaigą elgesio strategija aptariama komandoje).

6.2.5. Įvykiai, keliantys grėsmę vaiko saugumui, fiksuojami dokumentuose: Alvito VN, ugdytiniui nustatytu laiku negrįžus į įstaigą, darbuotojas rašo tarnybinį pranešimą, kuriame nurodo, kokių veiksmų buvo imtasi, bei apie įvykį informuoja kolegą, perduodamas jam pamainą; įstaigose buvę neigiamo pobūdžio įvykiai, susiję su nelaimingais atsitikimais ir (arba) vaiko teisių pažeidimais (vaiko negrįžimas į įstaigą nustatytu laiku, kūno sužalojimas arba susižalojimas, apsvaigimo nuo alkoholio nustatymas ir pan.), registruojami neigiamo pobūdžio įvykių ir jų pasekmių vaikui registravimo žurnale (Šakių VGN – ir (arba) tarnybinių raportų registre), informacija apie įvykius incidentus pranešama atsakingoms institucijoms (Vaiko teisių apsaugos skyriui, policijai, probacijos tarnybai), analizuojamos juos sukėlusios priežastys ir priimami sprendimai, kaip jų išvengti ateityje (Marijampolės VTN nuo 2018 m. birželio mėn., direktoriaus pavaduotojui išėjus iš darbo, įvykių duomenys laikinai buvo kaupiami nepildant žurnalo, tačiau 2018 m. gruodžio 12 d., pokalbio su direktoriumi metu, jis patvirtino, jog žurnalas toliau pildomas).

SPC „Šilti namai“ Neigiamo pobūdžio įvykių ir jų pasekmių vaikui registracijos žurnale yra 2018 m. lapkričio 11 d. įrašas apie vaiko pasišalinimą iš globos namų. Darbuotojų teigimu, šis vaikas yra ne kartą pasišalinęs iš įstaigos, pagautas vartojant alkoholį. Vaikui pasišalinus, kreiptasi į policiją, bet vaikas grįžo pats. Skiltyje „Sprendimai, kaip išvengti įvykio ateityje“ nurodytos tik šios pastabos: „Individualus pokalbis, dar kartą primintos vidaus tvarkos taisyklės“ (citatose kalba netaisyta).⁸

6.2.6. Visuose aplankytuose VGN kalbinti vaikai nusiskundimų dėl fizinės aplinkos saugumo neturėjo; pokalbių su visų įstaigų globotiniaisi metu pastebėta, kad jie (pagal savo amžių ir brandą) turi saugaus elgesio įgūdžių ir žinių: su įvairia buitine technika, elektros prietaisais, taip pat keliuose, gatvėse, kieme, viešose vietose, vandenyje; vaikai sugeba įvertinti, koks elgesys yra saugus, koks žalingas; teigė, jog kalbasi su darbuotojais apie saugų elgesį elektroninėje erdvėje; darbuotojų teigimu, ugdomi vaikų sveikos mitybos įgūdžiai (pvz., Alvito VN kiekvieno mėnesio paskutinį šeštadienį vyksta pokalbiai apie sveiką mitybą, valgykloje pakabinta maisto pasirinkimo „piramidė“), vykdomos įvairios netinkamo elgesio prevencijos programos, bendradarbiaujama su savivaldybės visuomenės sveikatos biuru bei pedagoginių psichologinių tarnybų specialistais, kurie vykdo ankstyvosios intervencijos programą⁹.

⁸ Atkreiptinas SPC „Šilti namai“ darbuotojų dėmesys ir į kitas galimas priemones sprendžiant vaikų pasišalinimo iš globos namų ir kitokio netinkamo elgesio problemas – įvairių motyvacijų paieška, pokalbis arba merginoms skirta prevencinė programa apie galimus pavojus. Pavyzdžiui, vaikų globos namuose „Spengla“ (Alytaus apskritis, Seimo kontrolierių patikrinimas atliktas 2017 m. liepos mėn., Seimo kontrolieriaus 2017 m. rugpjūčio 30 d. ataskaita Nr. 2017/1-89), siekiant koreguoti netinkamą vaiko elgesį yra sudaromas socialinės pagalbos teikimo planas. Plane numatomos įvairios priemonės, pavyzdžiui: psichologinės pagalbos teikimas; individualus darbas su globotiniu (parama krizių metu, socialinių ir pedagoginių problemų sprendimas); mokymas kontroliuoti savo veiksmus ir prisiimti atsakomybę už savo poelgius; mokymas išreikšti emocijas; darbas su socialiniais partneriais (vaiko teisių apsaugos skyriumi, pedagogine psichologine tarnyba, mokyklos pedagogais), siekiant užtikrinti pagalbos veiksmingumą ar kuriant problemų prevencijos sistemą; komandos telkimas sudarant individualų socialinių paslaugų teikimo planą bei priežiūrą; globotinio turiningo užimtumo organizavimas, laisvalaikio planavimas; pagalba atkuriant visavertį globotinio bendravimą su kitais globotiniais ir darbuotojais; globotinio skatinimas kuo aktyviau dalyvauti popamokinėje ir globos namų veikloje; globotinio pozityvaus požiūrio į dorovines, etines, elgesio, kultūros, sveikos gyvensenos vertybes ugdymas; globotinio įtraukimas atlikti globos namų aplinkos tausojimo ir tvarkymo veiksmus ir kt. Įgyvendinus planą, surašoma plano įgyvendinimo ataskaita.

⁹ Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 2 d. nutarimo Nr.437 „Dėl vaikų, vartojančių narkotines, psichotropines, kitas psichiką veikiančias medžiagas, nustatymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ 3 p.,

6.2.7. Kaip **gerosios praktikos pavyzdys** paminėtina bendradarbiavimo sutartis, kurią pasirašė Marijampolės VTN ir Marijampolės savivaldybės visuomenės sveikatos biuras, įsipareigodami bendradarbiauti įgyvendinant ankstyvosios intervencijos programą. Biuras įsipareigojo pakalbėti su tikslinių grupių asmenimis bei pravesti užsiėmimus.

6.2.8. Įstaigų darbuotojai pripažino, jog kyla grėsmė vaikų saugumui, kuomet įstaigoje apgyvendinami vaikai, turintys elgesio sutrikimų, žalingų įpročių, kuriems reikalinga specializuota, jų poreikius atitinkanti pagalba. Pvz., SPC „Šilti namai“ darbuotojai nurodė, jog vienam vaikui, kuris nuolat pasišalina iš įstaigos, turi priklausomybių, jie neturi galimybės sudaryti jo poreikius atitinkančią saugią aplinką, reikalinga specializuota įstaiga arba pastovus asistentas, tačiau tokių paslaugų nėra galimybės suteikti nei įstaigoje, nei bendruomenėje¹⁰. Darbuotojai taip pat pripažino susiduriantys su problemomis, nes nėra originalių darbo su rizikos grupės vaikais metodikų. Nors SPPD Seimo kontrolierių informavo, kad socialinių darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo programose yra numatyta rengti mokymus darbo su rizikos grupės vaikais klausimais¹¹, tačiau, patikrinimuose dalyvavusių eksperčių vertinimu, šių programų nepakanka arba jos yra netinkamos darbui su rizikos grupės vaikais.

6.3. Konstatuotina, kad visuose tikrintuose VGN tiek dienos, tiek nakties metu vaikams užtikrinama saugi gyvenamoji aplinka, ugdytiniai pagal savo amžių ir brandą turi saugaus elgesio įgūdžių bei įvairių sričių žinių, tačiau ne visi pakalbinti globaliniai galėjo atsakyti (žinojo), kaip reikėtų elgtis kilus gaisrui. Be to, įstaigų veikimo teritorijoje nėra specializuotų įstaigų ir (arba) paslaugų bendruomenėje, kurios reikalingos vaikams, sunkiai pasiduodantiems elgesio korekcijai, turintiems daug įvairių sutrikimų ir priklausomybių; trūksta originalių, veiksmingų metodikų, skirtų darbui su rizikos grupės vaikais, arba jų nepakanka.

7. Patikrinimų metu vertinta globalinių apsauga nuo smurto ir kitokio netinkamo elgesio

7.1. Pagal VTAPI 20 straipsnio 1 dalį, visų formų smurtas prieš vaiką yra draudžiamas, o vaiko atstovai pagal įstatymą, valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos turi užtikrinti vaiko apsaugą nuo smurto.

Pagal Aprašo 6.1 punktą, vaikui turi būti sukurta stabili teigiama emocinė aplinka, kurioje jis jaustųsi pripažintas, mylimas, reikalingas, svarbus ir saugus, ir tai nepriklausytų nuo jo emocinės, sveikatos būklės ar vystymosi sutrikimų. Aprašo 18.3 punkte įtvirtinta, kad personalas savo darbe turi vadovautis žmogiškosios etikos normomis ir atitinkamų profesijų etikos kodeksais, o vaikas būtų patenkintas ir gerai atsilieptų apie darbuotojų žmogiškąsias savybes, o 18.8 punkte – kad personalo ir vaiko santykiai grindžiami abipusės pagarbos, tarpusavio supratimo ir susitarimo principais. Vaiko ir personalo tarpusavio bendravimas rodo pagarbų ir šiltus santykius.

Pagal Aprašo 6.2 punktą, socialinės globos įstaigoje gyvenantis vaikas turi turėti „savą asmenį“ – pasirinktą socialinės globos įstaigos darbuotoją. Vaikas „savam asmeniui“ patiki problemas, yra išklausomas, juo pasitiki ir jaučia jam prieraišumą.

Pagal Aprašo 5.7 ir 18.7 punktus, socialinės globos įstaigoje turi būti užtikrinta vaiko apsauga nuo smurto, išnaudojimo, diskriminacijos, įžeidinėjimų dėl rasės, religijos, negalios, socialinės padėties, asmeninių savybių, gebėjimų ir kita. Esant poreikiui, vaikui turi būti suteikiama visokeriopa

---

ankstyvoji intervencija yra psichologinių ir socialinių pedagoginių pagalbos priemonių teikimas vaikams po to, kai nustatoma, kad jie vartoja psichoaktyvias medžiagas, skatinant nevartoti šių medžiagų. Pagal šiame apraše numatytą tvarką, nustačius, kad vaikas vartoja psichoaktyvias medžiagas, jam taikytinos ankstyvosios intervencijos priemonės, kuriomis siekiama motyvuoti jauną asmenį atsisakyti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo.

¹⁰ Dainius Pūras, vaikų ir paauglių psichiatras, Jungtinių Tautų specialusis pranešėjas dėl paramos visuotinei teisei į aukščiausius siektinus fizinės ir protinės sveikatos standartus, taip pat Žmogaus teisių stebėjimo instituto direktorius, ne kartą pažymėjo veiksmingų bendruomeninės paslaugų vaikams su raišos, elgesio, emocijų sutrikimais ir jų šeimoms nebuvimą: prieinama per: <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/dainius-puras-vaiku-teisiu-apsauga-ir-pagalba-seimai-tarptautines-patirtys-ir-lietuvos-situacija.d?id=79690149>.

¹¹ Seimo kontrolieriaus 2017 m. rugpjūčio 30 d. ataskaita Nr. 2017/1-89 „Po vizitų Alytaus ir Utenos apskričių vaikų globos įstaigose: Alytaus vaikų globos namuose, Valkininkų vaikų globos namuose „Spengla“, Molėtų vaikų savarankiško gyvenimo namuose, Visagino paramos vaikui centre ir Zarasų rajono Antazavės vaikų globos namuose“.

specialistų pagalba (psichologo konsultacijos ir pan.), užtikrinti profesionalūs personalo veiksmai, taip pat užtikrinta, kad tais atvejais, kai vaiko veiksmai kelia pavojų jam pačiam ir kitiems, jo saugumo interesais naudojamos priemonės nepažeidžia vaiko teisių ir jo teisėtų interesų. Personalui turi būti sudarytos galimybės įgyti ir gilinti psichologines žinias, kaip elgtis su vaiku nelaimingų įvykių, krizių bei panašiais atvejais ir po jų.

Kaip nustatyta Aprašo 6.3 ir 18.6 punktuose, turėtų būti palaikoma vaiko iniciatyva, noras aptarti iškilusias problemas kartu su socialinės globos įstaigos darbuotojais, savivaldybės socialiniais darbuotojais, esant poreikiui – ir kitais specialistais, nuolat užtikrinamas vaiko žinojimas, kad jis bus suprastas ir neatstumtas; vaikas turi žinoti, kad socialinės globos įstaiga bendradarbiauja su savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriumi, švietimo, sveikatos priežiūros, teisėsaugos, įdarbinimo ir kitomis institucijomis.

CPT standartuose bei Rekomendacijoje Rec(2011)12 pabrėžiama, kad veiksmingą apsaugą nuo netinkamo elgesio nepilnamečių įstaigose užtikrina tinkamos personalo įdarbinimo procedūros (siekiant užtikrinti darbuotojų tinkamumą dirbti su vaikais), specialistų, dirbančių su vaikais, priežiūra ir reguliarius vertinimas bei galimybė vaikui skųstis dėl netinkamo darbuotojų elgesio ([CPT/Inf (99) 12] 33 p., Rekomendacijos Rec(2011)12 G skyrius).

7.2. Patikrinimų metu nustatyta:

7.2.1. Visose įstaigose vaikai jautėsi svarbūs ir saugūs, (dažniausiai) jie teigiamai apibūdino darbuotojus, jų žmogiškąsias savybes, patirtį ir profesionalumą, pabrėžė gerus santykius su kitais vaikais, džiaugėsi ramia ir šilta namų aplinka šeimynose; nepilnamečių teigimu, konfliktų tarp vaikų būna, o darbuotojai į tai reaguoja nedelsiant ir profesionaliai; iš pakalbintų globotinių nebuvo išgirsta nusiskundimų dėl netinkamo personalo elgesio, patirto smurto, išnaudojimo, įžeidinėjimų arba diskriminacijos.

Patikrinimuose dalyvavusios ekspertės pastebėjo, kad visose įstaigose dirbantys psichologai (Šakių VGN – sielovadininkas) atlieka labai intensyvią terapinę darbą su vaikais ir darbuotojais, turi tinkamas profesines kompetencijas; palaiko vaikų iniciatyvas užsiimti laisvalaikio ir kt. veiklomis, siekia aptarti iškilusias problemas kartu su socialinės globos įstaigos darbuotojais, savivaldybės socialiniais darbuotojais, esant poreikiui – ir kitais specialistais; nuolat užtikrinamas vaiko žinojimas, kad jis bus suprastas ir neatstumtas.

7.2.2. Kaip gerosios praktikos pavyzdžiai paminėtini:

7.2.2.1. Šakių VGN ir Alvito VN atliekami mikroklimato šeimynose tyrimai pateikiant vaikams atvirus klausimus. Taip siekiama išsiaiškinti, kaip vaikai jaučiasi gyvendami globos įstaigoje, kas turi įtakos jų nuotaikai, ką jie norėtų pakeisti, kaip galėtų prisidėti prie jaukesnės aplinkos kūrimo ir pan. Su tyrimo išvadomis supažindinami darbuotojai, išvados aptariamos su vaikais;

7.2.2.2. Marijampolės VTN du kartus per metus darbuotojai įvertina patys save. Šeimynų socialiniai darbuotojai, socialinių darbuotojų padėjėjai, kiti įstaigos specialistai rengia patys savo veiklos (sausio–birželio mėn., liepos–gruodžio mėn.) įvertinimus, kuriuose aprašo savo veiklą, įvertina patys, kas geriausiai pavyko, ką ir kaip planuoja tobulinti. Tuomet vyksta pokalbis su direktoriumi bei direktoriaus pavaduotoju socialiniams reikalams. Pokalbio metu aptariama darbuotojo veikla, išsakomi pastebėjimai, kas geriausiai pavyko, ką ir kaip reikėtų tobulinti savo darbe.

7.2.3. Visose tikrintose įstaigose kalbinti vaikai patvirtino, kad turi „savą asmenį“ (arba kelis) ir juo (jais) pasitikti; kaip „savą asmenį“ vaikai dažniausiai įvardindavo socialinį darbuotoją, padėjėją arba socialinį pedagogą, Šakių VGN „savu asmeniu“ taip pat buvo įvardintas direktorius.

7.2.4. Dauguma kalbintų vaikų žino, kad gali kreiptis į įstaigos administraciją, taip pat į savivaldybės veikiančius vaiko teisių apsaugos skyrius, socialinius darbuotojus ir kitus specialistus, ir nebijo to daryti.

7.2.5. Visose lankytose įstaigose vaikai reguliariai mokomi, kas yra smurtas, netinkamas elgesys: tai analizuojama bendrų diskusijų arba individualių pokalbių metu, žiūrimos ir aptariamos įvairios televizijos laidos, minima tolerancijos diena, įvairios pažintinės priemonės įtrauktos į

šeimynų veiklos planus; į įstaigas taip pat kviečiami vaiko teisių specialistai, policijos atstovai skaityti paskaitų apie patyčias, smurtą.

7.2.6. Kaip **gerosios praktikos pavyzdys** paminėtina Šakių VGN vykdoma Smurto ir patyčių prevencijos programa įgyvendinant prevencijos priemones, kurios padeda globotinius išmokyti bendrauti nesityčiojant ir nesmurtaujant bei taip kurti įstaigoje saugią ir draugišką aplinką.

7.2.7. Visų aplankytų įstaigų darbuotojai teigė turį įgūdžių atpažinti požymius, pagal kuriuos galima įtarti, kad vaikas patyrė smurtą arba kitokį netinkamą elgesį, ir kaip elgtis tokiais atvejais, taip pat turį klasės vadovų ir kitų atsakingų asmenų kontaktinius duomenis; darbuotojai taip pat teigė, kad personalui sudarytos sąlygos įgyti psichologinių žinių, kaip elgtis su vaikais nelaimingų įvykių, krizių bei panašiais atvejais ir po jų, jie vadovaujasi įstaigoje patvirtinta tvarka, kaip elgtis tokiais atvejais, bei užtikrina profesionalų reagavimą į atvejį taip, kad nebūtų pažeistos vaiko teisės ir jo teisėti interesai; iš gauto mokymų, kuriuose 2017–2018 metais dalyvavo tikrintų įstaigų darbuotojai, sąrašo sužinota, jog darbuotojai tobulino bendravimo ir neigiamų emocijų valdymo įgūdžius, mokėsi valdyti vaiko netinkamą elgesį ir užtikrinti jo prevenciją, taip pat reaguoti į savižudybių riziką ir apsaugoti nuo kitų pavojų; stiprino krizių įveikimo įgūdžius, mokėsi valdyti pyktį ir neigiamas emocijas darbo su vaikais metu; Alvito VN ir Šakių VGN smurto atpažinimas ir pagalbos vaikui teikimas yra prioritetinės socialinių darbuotojų ir jų padėjėjų kvalifikacijos tobulinimo sritys.

7.2.8. Visuose tikrintuose VGN vaikų elgesys nuolat stebimas fiksuojant reikšmingus pokyčius pamainų perdavimo žurnale, vaiko elgesio stebėjimo lape ir pan., kurie vėliau darbuotojų analizuojami ir aptariami.

7.2.9. Įstaigų vadovų teigimu, imamasi priemonių apsaugoti vaikus nuo darbuotojų savavališkų sprendimų nustatant bendras tvarkas, priimant sprendimus kolegialiai, užtikrinant komandinį darbą ir tinkamą darbo priežiūrą (organizuojant penkiامينutes, komandinius susirinkimus, šeimynų susirinkimus, kurie yra protokoluojami, vaiko gerovės komisijos pasitarimus, vykdant socialinių darbuotojų darbinės veiklos vertinimus, kolegoms konsultuojantis tarpusavyje, planuojant darbo veiklą, analizuojant situacijas kartu su kitais specialistais (savivaldybės administracijos Socialinių paslaugų skyriaus, Vaiko teisių skyriaus atstovais, policijos pareigūnais ir kt.).

7.3. Konstatuotina, kad visuose tikrintuose VGN įgyvendinamos įvairios priemonės, skirtos apsaugoti globotinius nuo netinkamo kitų vaikų arba darbuotojų elgesio bei užtikrinti, kad vaikai gautų būtinųjų žinių, reikalingų įgūdžių ir jiems būtų laiku suteikiama pagalba; globotiniai teigiamai atsiliepė apie darbuotojus, nusiskundimų dėl galimai netinkamo personalo elgesio nepateikė.

8. Patikrinimo metu vertintos vaikų elgesio kontrolės ir drausminimo priemonės

8.1. Pagal VTAPI 24 straipsnio 3 dalį, vaiką, vengiantį atlikti savo pareigas ar pažeidžiantį kitų asmenų teises ir laisves, vaiko atstovai pagal įstatymą arba kiti už vaiko priežiūrą atsakingi asmenys gali tinkamai drausminti, išskyrus fizines bausmes ar kitas smurto formas. Vaiko teisės išlieka ir tada, kai jis savo pareigų nesilaiko, o pareigų nesilaikymas tik sukuria kitas pareigas. To paties įstatymo 35 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatyta, kad socialinių paslaugų darbuotojai, kurių darbas yra susijęs su vaikų auklėjimu, mokymu, priežiūra ar jų saugumo užtikrinimu, matydami vaiką, nesilaikantį visuotinai pripažintų elgesio normų, pažeidžiantį kitų asmenų teises ir laisves ar viešąją tvarką, privalo patys nedelsdami imtis tinkamų veiksmų sudrausminti vaiką.

Pagal Aprašo 5.5 punktą, socialinės globos įstaiga turi turėti parengtas rašytines vidaus tvarkos taisykles, kuriose įvardijama, koks vaiko elgesys traktuojamas kaip žalingas ar netinkamas bei kokios specialios priemonės vaiko netinkamo elgesio korekcijai gali būti taikomos. Vaikas turi žinoti, koks jo elgesys traktuojamas kaip netinkamas bei kokios galimos tokio elgesio pasekmės. Aprašo 6.3 punkte įtvirtinta, kad socialinės globos įstaigoje vaikus globojantys darbuotojai turi turėti žinių, kaip identifikuoti vaiko netinkamo elgesio motyvus bei priežastis, ir kartu su vaiku aptarti tinkamiausius elgesio korekcijos būdus. Pagal Aprašo 7.5 punktą, socialinės globos įstaigoje taikomos vaiko teisių nepažeidžiančios drausminančios specialios priemonės vaiko netinkamo elgesio korekcijai (pvz., įvairūs draudimai tam tikrą laiką užsiimti mėgstama veikla), kitos atsakomybę skatinančios priemonės, kurios numatytos socialinės globos įstaigos rašytinėse vidaus

tvarkos taisyklėse. Pagal nuo 2017 m. kovo 24 d. įsigaliojusios Aprašo redakcijos 10.12 punktą, kišenpinigiai negali būti mažinami arba jų mokėjimas sustabdomas kaip drausminimo priemonė (išskyrus vaiko tyčia padarytai materialinei žalai atlyginti arba už vaiko padarytus administracinius nusižengimus gautoms administracinėms nuobaudoms apmokėti, bet ne daugiau nei 50 proc. per mėnesį gaunamų kišenpinigių sumos).

Seimo kontrolierius dar savo 2016 m. vasario 29 d. ataskaitoje Nr. 2015/1-137¹² pažymėjo, kad, ekspertų psichologų nuomone, kišenpinigių mažinimas arba neskryrimas neturėtų būti plačiai naudojamas kaip drausminimo priemonė.

Rekomendacijose dėl poveikio priemonių¹³ yra numatytas taip pat ir vadovo arba įgalioto atstovo iškvietimas, mokinio daiktų patikrinimo organizavimas, pagrįstų fizinių veiksmų panaudojimas prieš netinkamai besielgiančius mokinius, kuomet vaiko elgesys kelia realų pavojų jo paties ir (arba) kitų asmenų gyvybei, sveikatai, psichologiniam ar fiziniam saugumui arba turtui, taip pat elgesys yra pasikartojantis, tyčinis, agresyvus, įžūlus, griaunantis ugdymosi procesą, pažeidžiantis kitų asmenų garbę ir orumą bei psichologinį ir fizinį saugumą.

Pagal tarptautines rekomendacijas, visose globos įstaigose taikomos kontrolės ir drausminimo priemonės, įskaitant tas, kurios yra skirtos asmens pačiam sau daromos žalos arba kitų asmenų sužalojimo prevencijai, turi būti paremtos nustatytais standartais. Turi būti aiškiai nustatoma, kas gali priimti sprendimą taikyti drausminimo priemones. Nepilnamečiai privalėtų turėti teisę būti apklausti dėl nusižengimo, kurį jie tariamai padarė, pateikti pasiaiškinimą, apskųsti aukštesnei valdžiai bet kokias paskirtas nuobaudas, o visa detali informacija apie tokias nuobaudas turėtų būti tinkamai registruojama ([CPT/Inf (92) 3] 55 p., 56 p., [CPT/Inf (99) 12] 35 p., [CPT/Inf (2009) 27] 88 p., Rezoliucijos Nr. 45/113 66–71 p.).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad, skiriant administracines nuobaudas, būtina laikytis konstitucinio proporcingumo principo, reikalaujančio asmens teisių neriboti daugiau, nei tai būtina demokratinėje visuomenėje; tarp padaryto teisės pažeidimo ir už šį pažeidimą nustatytos nuobaudos, siekiamo tikslo ir priemonių šiam tikslui pasiekti turi būti teisinga pusiausvyra; teisinga ir protinga laikytina tokia nuobauda, kurią paskyrus gali būti pasiekti nuobaudos tikslai ir kuri, vertinant pažeidimo pobūdį, aplinkybes, pažeidėjo asmenybę, nėra per griežta (2011 m. gruodžio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. 2AT-4-2011). Proporcingumo principas reikalauja, kad būtų išlaikyta pusiausvyra tarp konkrečiu atveju būtinų priemonių ir drausminio režimo paskyrimo, kadangi tokia priemonė gali turėti labai žalingų pasekmių asmeniui ([CPT/Inf (92) 3] 56 p.).

Taigi, skiriant nepilnamečiui drausminimo priemonę, būtina atsižvelgti į padaryto nusižengimo pobūdį ir aplinkybes, vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius, jo sveikatos būklę, psichologinę savijautą ir kitas aplinkybes. Teismų praktikoje apie nusižengimo sunkumą sprendžiama pagal daugelį aspektų (asmens kaltė; kokius pareiginius nuostatus ar teisės aktus asmuo pažeidė; kokios svarbos jam priskirtų pareigų nevykdė; kokiu būdu ir mastu pažeidimas padarytas; dėl kokios priežasties, kaip pasireiškė to pažeidimo pasekmės (padariniai), kaip asmuo elgėsi iki nusižengimo padarymo¹⁴). Seimo kontrolieriams atlikus patikrinimus globos įstaigose, pastebėta, jog dažniausiai diferencijuojami ne nusižengimai, o už nusižengimus taikomos nuobaudos (pvz., poveikio priemonių sistemą sudaro „nuobaudų kopėtelės“¹⁵).

¹² Seimo kontrolieriaus 2016 vasario 29 dienos ataskaita Nr. 2015/1-137 „Po vizitų Vilniaus apskrities įstaigose: Antakalnio vaikų socialinės globos namuose, vaikų socialinės globos namuose „Gilė“, VšĮ Vaikų ir paauglių socialiniame centre, Minties vaikų socialinės globos namuose“.

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. lapkričio 22 d. nutartis, priimta byloje Nr. 3K-3-624/2004, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. gruodžio 21 d. nutartis, priimta administracinėje byloje Nr. A7-934-04.

¹⁵ „Nuobaudų kopėtelėse“ nuobaudos išdėstytos eilės tvarka nuo lengviausių iki sunkiausių: 1) žodinė pastaba; 2) pertraukėlė; 3) išpėjimas; 4) priminimas apie vaikų sukurtas taisykles; 5) rašytinė pastaba; 6) privilegijos praradimas arba tam tikros veiklos atsisakymas; 7) daikto grąžinimas, nuostolių atlyginimas. Pasikartojant netinkamam elgesiui – numatytas pokalbis su direktoriumi ir socialiniu darbuotoju, itin sudėtingais atvejais organizuojamas prevencinis pokalbis su policijos pareigūnu arba vaiko teisių apsaugos tarnybos darbuotojais. Taip pat numatyti poveikio priemonių taikymo terminai (pavyzdžiui, pertraukėlė – tiek minučių, kiek vaikui metų, veiklos apribojimas – nuo 3 valandų iki 3 parų).

8.2. Patikrinimų metu nustatyta:

8.2.1. Visų tikrintų įstaigų darbuotojai turi žinių, kaip identifikuoti ir koreguoti vaiko netinkamo elgesio motyvus bei priežastis; darbuotojai kartu su vaiku aptaria jo elgesio korekcijos būdus, kas paaiškėjo apibendrinus pokalbių su darbuotojais metu sukauptą informaciją.

8.2.2. Kaip **gerosios praktikos pavyzdys** paminėtinas SPC „Šilti namai“ darbuotojų nurodytas atvejis, kuomet, pasikalbėjus su globotiniu dėl prastų pažymių, pavyko jį motyvuoti susiimti ir pradėti rimtai mokytis. Per kelias savaites globotinio pažymių vidurkis pastebimai pagerėjo.

8.2.3. Visose tikrintose įstaigose yra patvirtintos vaikų tinkamo elgesio taisyklės ir vaikai su jomis yra supažindinti; šiose taisyklėse arba atskirose drausminimo (poveikio) priemonių taikymo tvarkose įvardijama, kokios specialios priemonės gali būti taikomos vaiko netinkamo elgesio korekcijai; vaikai yra tinkamai supažindinti su šių tvarkų turiniu; tiek darbuotojai, tiek vaikai teigiamai vertino esančią drausminimo sistemą, pripažino veiksmingomis taikomas drausminimo priemones (išskyrus – SPC „Šilti namai“, kuriuose nėra bendrų drausminimo priemonių taikymo taisyklių, kiekvienoje šeimynoje jos aptartos žodžiu ir patvirtintos, susitarus su vaikais; Šakių VGN bendros drausminimo priemonės numatytos tik dėl fizinio ir psichologinio smurto bei narkotinių, psichotropinių, kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo, dėl drausminimo kitų vidaus tvarkos pažeidimų atvejais kiekvienoje šeimynoje sutarta žodžiu).

8.2.4. Alvito VN drausminimo priemonių taikymo tvarkoje vaiko padaryti nusižengimai yra suskirstyti į lengvus, vidutinius, sunkius ir labai sunkius, tačiau nėra kriterijų, apibrėžiančių, kokie vaikų padaryti nusižengimai priskirtini kiekvienam iš keturių sunkumo lygių (įstaigos darbuotojų teigimu, nusižengimo sunkumas nustatomas pagal tai, kokią įtaką jis turi vaikų bendruomenei ir nusižengimą padariusiam vaikui).

8.2.5. Visose įstaigose nusižengusiems globotiniams taikomos teisės aktuose numatytos drausminimo (poveikio) priemonės: pastaba, papeikimas, naudojimosi kompiuteriu, telefonu, TV žiūrėjimo ne mokymosi tikslais laiko apribojimas, neleidžiama išeiti iš globos namų teritorijos, lankytis pas draugus, neleidžiama vykti pramogauti (į kiną, baseiną ir pan.).

8.2.6. Alvito VN ir Marijampolės VTN drausminių priemonių taikymo tvarkose yra numatytas kišenpinigių mokėjimo stabdymas ir / arba jų mažinimas nenurodant išimties, t. y., vaiko tyčia padarytai materialinei žalai atlyginti arba už vaiko padarytus administracinius nusižengimus gautoms administracinėms nuobaudoms apmokėti, nors, pagal nuo 2017 m. kovo 24 d. įsigaliojusią Aprašo redakciją, kišenpinigiai negali būti mažinami arba jų mokėjimas sustabdomas, taikant tai kaip drausminimo priemonę.

8.2.7. Atvejų, kuomet įstaigų nuobaudų taikymo tvarkoje būtų nurodytos ne visos vaikams realiai taikomos priemonės, nenustatyta.

8.2.8. Nuobaudos skyrimą inicijuoja socialiniai darbuotojai ir (arba) administracija; pvz., Alvito VN, esant sunkiam ir labai sunkiam pažeidimui, apie drausminę nuobaudą sprendžia Vaiko gerovės komisija, Šakių VGN globotinio elgesys gali būti svarstomas Globos namų tarybos posėdyje; atvejų, kuomet palikti prižiūrėti jaunesnių vaikų vyresnieji taikydavo jiems drausminimo priemones už galimai netinkamą elgesį, nenustatyta.

8.2.9. Visuose tikrintuose VGN globotiniai turi galimybę pateikti pasiaiškinimą, kas nutiko ir kodėl taip pasielgė.

8.2.10. Tik Alvito VN drausminimo priemonių taikymo tvarkoje yra įtvirtinti drausminimo priemonių taikymo terminai: nuobaudos terminas priklauso nuo nusižengimo sunkumo, gali būti nuo

---

Nuobaudą (poveikio priemonę) skiria socialinis darbuotojas arba jo padėjėjas, kuris yra įpareigojamas parinkti padarytam nusižengimui proporcingą priemonę (iš numatyto sąrašo didėjančia tvarka), efektyviausią pagal poveikį (pavyzdžiui, skiriant veiklos apribojimą, atsižvelgti į tai, kas konkrečiam vaikui yra svarbiausia), tiksliai jam pasakyti, už ką skiriama ir kiek laiko truks nuobauda, ir laikytis nurodyto termino, už vieną netinkamo elgesio atvejį skirti tik vieną priemonę. Siekiant užkirsti kelią netinkamam elgesiui, darbuotojas taip pat turi aptarti tokio elgesio atvejį su vaiku, paaiškinti, ko tikimasi iš jo ateityje (Seimo kontrolieriaus 2016-12-20 ataskaita Nr. 2016/1-88 „Po vizitų Kauno apskrities įstaigose: Kauno savivaldybės vaikų globos namuose, Kėdainių vaikų globos namuose „Saulutė“, viešojoje įstaigoje Paparčių Šv. Juozapo šeimos namuose ir fondo „Parama vaikui“ vaikų namuose „Namų židinys“).

1 iki 10 dienų, dėl nuobaudos trukmės sprendžia darbuotojas pasitaręs su direktoriumi arba pavaduotoju socialiniams reikalams; neigiamo pobūdžio įvykių registravimo žurnale taip pat nurodoma, kuriam laikui vaikui skiriama drausminimo priemonė.

8.2.11. Visose tikrintose įstaigose surašomas pranešimas apie netinkamą vaiko elgesį; pirmiau minėta, kad vaikų elgesys, ypatingai vaikų su elgesio ir emocijų sutrikimais, yra nuolat stebimas.

8.2.12. Kaip **gerosios praktikos pavyzdys** paminėtini Šakių VGN ir Alvito VN namuose pildomi vaiko elgesio dienoraščiai, kurie ne tik padeda stebėti vaiko elgesio tendencijas, bet ir tai, kokios elgesio korekcijos priemonės jo atveju veikia, kokios – ne.

8.2.13. Patikrinimų metu nebuvo nustatyta atvejų, kuomet drausminimo priemonės vaikams buvo taikomos netinkamai arba neproporcingai, tačiau pastebėtina, kad priemonės proporcingumo reikalavimas nenumatytas tikrintų įstaigų tvarkose (išskyrus Šakių VGN, kur, kaip minėta 8.2.3 p., poveikio priemonės smurtą panaudojusiam arba narkotinių, psichotropinių, kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojusiam vaikui taikomos atsižvelgus į globotinio specialiuosius ugdymosi poreikius, jo sveikatos būklę, psichologinę savijautą ir kitas svarbias aplinkybes, ir tik tada, kai išnaudotos visos kitos galimos priemonės, pagalbos teikimo galimybės ir jos nedavė laukiamų rezultatų) arba numatytas iš dalies (pavyzdžiui, Alvito VN nuo padaryto nusizengimo sunkumo priklauso nuobaudos terminas).

8.3. Konstatuotina, kad visose tikrintose įstaigose vaikai ir personalas teigiamai vertina drausminimo priemonių taikymo tvarką, tačiau nustatyti faktai ir aplinkybės (nėra patvirtintų bendrų drausminimo priemonių skyrimo ir taikymo taisyklių, nenumatyti priemonių taikymo terminai, proporcingumo reikalavimas, kaip drausminimo priemonė vis dar numatytas ir kišenpinigių mokėjimo sustabdymas arba jų sumos mažinimas ir kt.) rodo, kad esama prielaidų pažeisti vaikų teises.

9. Patikrinimų metu vertintas vaikų individualus aprūpinimas apranga, patalyne, asmens higienos priemonėmis

9.1. Pagal VTAPI 33 straipsnio 2 dalį, vaiko atstovai privalo rūpintis vaiko auklėjimu, tinkamai jį prižiūrėti, materialiai išlaikyti ir sudaryti sąlygas vaikui augti, vystytis, tobulėti. VTAPI 11 straipsnio 1 ir 2 dalyse numatyta, kad vaikas, gebantis suformuluoti savo nuomonę, turi būti išklaustas visais su juo susijusiais klausimais ir į jo nuomonę turi būti atsižvelgiama <...>, ši teisė garantuojama sukuriant aplinką, leidžiančią vaikui pasinaudoti šia teise, suteikiant būtiną informaciją, patarimų, atsižvelgiant į jo amžių ir brandą, pagal galimybes pasitelkus specialių žinių turinčius asmenis, kai tai būtina.

Pagal Aprašo 7.1 punktą, vaikui, atsižvelgiant į jo amžių ir brandą, turi būti sudarytos galimybės laisvai reikšti savo nuomonę, pažiūras ar pageidavimus, sprendžiant klausimus, susijusius su jo, kaip visavertės asmenybės, vystymusi. Be to, vaikas turi dalyvauti su jo poreikių užtikrinimu susijusiuose procesuose (išsigyjant prekių, būtiniausių daiktų, planuojant vizitus pas gydytojus ir pan.).

Aprašo 5.2 punkte numatyta, jog vaikas individualiai pagal socialinės globos įstaigos nustatytą tvarką turi būti aprūpinamas patalyne, rankšluosčiais, drabužiais, avalyne, reikiamomis higienos priemonėmis ir kitais būtiniais daiktais, atsižvelgiant į vaiko amžių, lytį ar neplanuotai atsiradusias aplinkybes. Drabužiai, avalynė, rankšluosčiai turi būti skiriami kiekvienam individualiai ir negali būti naudojami bendrai; vaikui, pagal jo galimybes, sudaromos sąlygos dalyvauti išsigyjant šiuos daiktus.

Pagal Aprašo 5.3 punktą, socialinės globos įstaigoje turi būti sudaromos galimybės vaikui pareikšti savo pageidavimus dėl maitinimo, aprangos ir kt. Vaikas turi būti aprūpintas apranga, atsižvelgiant į jo amžių, lytį, metų laiką bei, esant galimybėms, į ugdytinio estetinį skonį ir pageidavimus. Be to, vaikui, pagal galimybes, sudaromos sąlygos kartu su darbuotojais vykti į parduotuves, su vaiku tariamasi dėl jam reikalingų daiktų, drabužių ir kt. pirkimo, globotinis kartu su darbuotojais planuoja, kas jam labiausiai reikalinga, ir dalyvauja perkant jam būtinus daiktus, maisto produktus ir kt.

Seimo kontrolieriaus 2016 m. vasario 29 d. ataskaitoje Nr. 2015/1-137 yra pateiktas gerosios praktikos pavyzdys aprūpinant vaikus asmens higienos priemonėmis, kuomet šios prekės nėra perkamos centralizuotai, o šeimynoms kas mėnesį skiriama tam tikra suma šeimynos narių poreikiams tenkinti. Pačios šeimynos sprendžia, kokių prekių ir kam reikia. Sprendimas pačioms šeimynoms atiduoti teisę nuspręsti, kaip jos išleis skirtus pinigus, turėtų būti priimamas atsižvelgiant į šeimynų individualumą, kadangi jose gyvena skirtingų poreikių vaikai.

Seimo kontrolieriaus 2017 m. rugpjūčio 30 d. ataskaitoje Nr. 2017/1-89 nurodyta, kad centralizuoto higienos priemonių pirkimo neigiamas poveikis atsiranda tuomet, kai trukdo užtikrinti vaiko sveikatą: sveiką odą, apsaugą nuo alergijų ir pan., taip pat kai perkant higienos priemones ribojamas vaikų dalyvavimas priimant sprendimus jų kasdienio gyvenimo klausimais, atimama galimybė pareikšti savo nuomonę bei jaustis svarbiems.

9.2. Patikrinimų metu nustatyta:

9.2.1. Visuose tikrintuose VGN kiekvienas vaikas turėjo individualią jam skirtą aprangą ir avalynę, kuri atitiko jų lytį, amžių bei metų laiką; globotiniai buvo patenkinti savo turima apranga ir avalyne (kokybe ir išvaizda).

9.2.2. Visuose aplankytuose VGN ugdytinių tuo metu vilkėta apranga ir avėta avalynė buvo tvarkinga, švari, nenudėvėta; vaikai kelis kartus per metus (pvz., keičiantis sezonui) kartu su darbuotojais vyksta į parduotuves pirkti reikiamos ir pageidaujamos aprangos bei avalynės.

9.2.3. Visuose tikrintuose VGN centralizuotai perkamos būtiniausios ir (dažnai) pigesnes asmens higienos priemonės (šampūnas, dantų pasta ir kt.), kurios tenkina pagrindinius vaikų asmens higienos poreikius. Individualius jų poreikius darbuotojai stengiasi užtikrinti įtraukdami vaikus į higienos priemonių pirkimo procesą; ugdytiniai paaiškino, kad darbuotojai jų paklausia ne tik ko trūksta, bet ir kokių konkrečių higienos priemonių jiems reikėtų, leidžia pasirinkti iš dviejų arba trijų rūšių šampūno, tačiau norėdami įsigyti brangesnius daiktus vaikai dalį jų kainos padengia iš asmeninių santaupų (kišenpinigių, artimųjų paramos).

9.2.4. Kaip **gerosios praktikos pavyzdį** vertėtų paminėti, kad Šakių VGN vaikams skirtos visos asmens higienos priemonės yra perkamos atsižvelgiant į įstaigos finansines galimybes ir į kiekvieno vaiko individualius poreikius arba pageidavimus, be to, vaikai aktyviai dalyvauja higienos priemonių įsigijimo procese, nuolat išreiškdami savo nuomonę ir pageidavimus.

9.2.5. Alvito VN patalynė ir rankšluosčiai nebuvo sužymėti (nurodant ne tik šeimyną, bet ir konkretų vaiką), todėl po skalbimo jie atitekdavo bet kuriam vaikui.

9.3. Konstatuotina, kad visuose tikrintuose VGN yra stengiamasi globotinius aprūpinti individualizuota apranga, patalyne, higienos priemonėmis, sukuriama aplinka vaikui dalyvauti su jo poreikių užtikrinimu susijusiuose procesuose (įsigyjant prekių, būtiniausių daiktų ir pan.)

10. Patikrinimų metu vertintas sąlygų mokytis sudarymas, užimtumo ir laisvalaikio užtikrinimas

10.1. Konvencijos 28 straipsnyje nustatyta valstybių dalyvių pareiga užtikrinti vaiko teisę mokytis, o 27 straipsnio 1 ir 2 dalyse – kad valstybės dalyvės pripažįsta kiekvieno vaiko teisę turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi, o vaiką auklėjantiems asmenims tenka didžiausia atsakomybė už gyvenimo sąlygų, būtinų vaikui vystytis, sudarymą. Konvencijos 29 straipsnio 1 dalies a punkte yra numatyta, kad vaiko lavinimo tikslas turi būti visapusiškai ugdyti vaiko asmenybę, talentą ir protinius bei fizinius gebėjimus. Vaikui turi būti sudaryta galimybė tenkinti saviraiškos poreikius pasirinktos krypties būreliuose, kitose papildomo ugdymo studijose. LGĮ 2 straipsnio 9 dalyje nustatyta, kad „tiesioginė diskriminacija – elgesys su asmeniu, kai lyties [...] pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui [...]“. Įstatymais yra įtvirtintas vyrų ir moterų lygiateisiškumas, taigi, VGN globotiniams pagal jų lytį negali būti sudaromos skirtingos sąlygos lankyti norimus būrelius.

Pagal VTAPI 8 straipsnio 2 ir 6 dalis, vaikas turi teisę mokytis, siekdamas visapusiškai ugdyti savo asmenybę, talentą, protinius ir fizinius gebėjimus ir juos nuolat tobulinti, o vaiko tėvai ar kiti jo atstovai pagal įstatymą sudaro būtinas sąlygas vaikui mokytis. To paties įstatymo 18 straipsnio 1 ir 2

dalyse įtvirtinta, kad vaikas turi teisę į poilsį ir laisvalaikį, atitinkantį jo amžių, sveikatos būklę ir poreikius, turi teisę žaisti, kurti meno kūrinius, dalyvauti kultūriniuose renginiuose, sporto žaidynėse ir jo amžių bei brandą atitinkančiuose kituose renginiuose.

Pagal Aprašo 9.5 ir 9.6 punktus, vaikui turi būti garantuotos sąlygos ugdytis, atsižvelgiant į jo norus, gebėjimus, poreikius, gabumus ir talentus, sudarytos galimybės žaisti, sportuoti ir bendrauti su kitais vaikais bei tenkinti kitus saviraiškos poreikius, vaikai pagal galimybes lanko būrelius, sporto, muzikos ir kitas vaikų neformaliojo ugdymo įstaigas. Aprašo 9.9, 15.1, 15.4 punktuose nustatyti reikalavimai ugdyti mokyklinio amžiaus vaikų supratimą apie pareigą mokytis, skatinti tai daryti ir teikti reikalingą pagalbą ruošiant pamokas arba rengiantis egzaminams; HN 124:2014 23.1.4, 26 punktuose nustatyti reikalavimai socialinės globos įstaigų patalpų išplanavimui ir įrengimui, siekiant užtikrinti sąlygas vaikui gyventi, ugdytis, leisti laisvalaikį ir tenkinti kitus jo poreikius, taip pat vaikų kambarių aprūpinimo baldais ir inventoriu, kuris vaikams būtinas ruošti namų darbus, reikalavimas.

CPT rekomendacijose nurodyta, jog ypatingai svarbu, kad mergaitės turėtų teisę dalyvauti tokioje veikloje taip pat kaip ir analogiškoje situacijoje atsidūrę vyriškos lyties asmenys. CPT yra pastebėjęs, kad nepilnametėms siūlomi tokie užsiėmimai, kurie stereotipiškai laikomi „tinkamais“ joms (kaip siuvinėjimas ir rankdarbiai), o nepilnamečiams vaikinams organizuojamas rimtesnis profesinis mokymas ([CPT/Inf (99) 12]).

Seimo kontrolieriaus 2016 m. gruodžio 20 d. ataskaitoje Nr. 2016/1-88 ir 2017 m. rugpjūčio 30 d. ataskaitoje Nr. 2017/1-89 pažymėta, kad kiekvienam globojamam vaikui turi būti sudarytos tinkamos sąlygos ruošti namų darbus: kiekvienas globotinis savo kambaryje turi turėti stalą ir kėdę; galėti pasirinkti, kur daryti namų darbus: savo kambaryje, valgomajame ar poilsio kambaryje, darbuotojų kabinete (kai toks yra) ar pan.; vaikams nuolat ugdomas suvokimas apie pareigą mokytis ir jie skatinami tai daryti. Taip pat nurodyta, kad vaikų gyvenamosios patalpos turi būti artimos namų aplinkai; sudarytos tinkamos individualios bei grupinės vaikų veiklos, miego, poilsio, maitinimosi, maisto gaminimo ir pan. sąlygos; vaikų kambariai aprūpinti visais reikalingais baldais (lova, stalų, kėdėmis, spinta, spintelė / komoda asmeniniams daiktams); baldai – tinkamos kokybės ir saugūs; atsižvelgiama į vaikų pageidavimus dekoruojant bei įrengiant gyvenamuosius kambarius.

10.2. Patikrinimų metu nustatyta:

10.2.1. Visuose tikrintuose VGN yra sudarytos individualios bei grupinės vaikų veiklos, miego, poilsio, maitinimosi, maisto gaminimo ir pan. sąlygos, baldai yra tinkamos kokybės ir saugūs, tačiau jų trūksta (žr. 10.2.2 p.); nuolat ugdomas vaikų suvokimas apie pareigą mokytis ir jie skatinami tai daryti; stengiamasi ugdyti vaikų savarankiškumą mokantis; esant būtinumui kartu ruošiami namų darbai (skiriama reikalinga darbuotojų pagalba).

10.2.2. SPC „Šiltų namų“ vaikų kambariai nebuvo aprūpinti visais reikalingais baldais: prie rašomųjų stalų nebuvo stalčių; Šakių VGN ir Alvito VN vaikų kambariuose nebuvo spintelių ir / arba staliukų, todėl daiktus vaikai laiko ant žemės arba juos deda ant rašomųjų stalų. Marijampolės VTN ir Alvito VN vaikų kambariuose ne visiems juose gyvenantiems vaikams pakako rašomųjų stalų ir kėdžių. Globotiniai pasirenka, kur atlikti namų darbus: savo kambaryje, valgomajame ar poilsio kambaryje, darbuotojų kabinete ir pan.. Šakių VGN išimtiniais atvejais atsižvelgiama į auklėtinių pageidavimus dekoruojant bei įrengiant gyvenamuosius kambarius, laikomasi nuostatos, kad visi kambariai turėtų būti stilistiškai vienodi, todėl vaikų kambariai nėra artimi namų aplinkai.

10.2.3. Visuose VGN yra atsižvelgiama į globotinių specialiuosius ugdymosi poreikius. Vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, mokosi specialiose mokyklose / internatuose, kurie yra skirti vaikams, turintiems negalios, intelekto ir / arba emocijų bei elgesio sutrikimų.

10.2.4. Visose aplankytose įstaigose stengiamasi tinkamai užtikrinti globotinių užimtumą ir laisvalaikį: pagal galimybes sudaromos sąlygos, kad vaikai galėtų tenkinti saviraiškos poreikius pagal jų pasirinktos krypties būrelius; vaikai nėra diskriminuojami pagal lytį, t. y., tiek berniukai, tiek mergaitės turi teisę ir praktiškai pagal pageidavimą dalyvauja tokiose pačiose laisvalaikio veiklose; su globotiniais yra kalbama renkantis užsiėmimus ir jiems patiems yra suteikta teisė rinktis norimus laisvalaikio būrelius. Pagal galimybes sudarytos sąlygos keisti lankomą būrelį į kitą, globos namų

darbuotojai padeda globotiniams išsirinkti patinkantį bei jiems geriausiai tinkantį būrelį; globotiniai skatinami realizuoti savo pomėgius ir tai daro.

10.2.5. Visuose tikrintuose VGN globotiniams sudaromos sąlygos lankyti būrelius po pamokų, vykstančius mokyklose, centruose. Keli būreliai yra organizuojami ir VGN teritorijose: Marijampolės VTN – dailės būrelis, sporto būrelis; SPC „Šilti namai“ – įstaigos Dienos centras.

10.2.6. Visuose aplankytuose VGN globotiniai turi galimybę naudotis teritorijoje esančiomis bibliotekomis, turimais žaidimais, žaislais, edukaciniais žaislais, treniruokliais.

10.2.7. Visuose VGN įrengtos lauko sporto aikštelės, supynės globotiniams.

10.3. Konstatuotina, kad visuose tikrintuose VGN yra sudarytos sąlygos mokymuisi, užtikrinamas vaikų užimtumas ir laisvalaikis. Visi VGN stengiasi sudaryti saugias materialinio aprūpinimo gyvenimo sąlygas, kokių reikia vaikų fiziniui, protiniui, dvasiniam, doroviniui ir socialiniam vystymuisi užtikrinti, tačiau ne visuose tikrintuose VGN vaikų kambariai aprūpinti reikiamais baldais, neatsižvelgiama į auklėtinių pageidavimus įrengiant, dekoruojant gyvenamuosius kambarius.

11. Patikrinimų metu vertintas vaikų savarankiškumo ir atsakomybės įgūdžių ugdymas

11.1. Pagal VTAPI 24 straipsnio 4 dalį, vaikas turi būti rengiamas savarankiškam gyvenimui ir integracijai į visuomenę, kad gebėtų tinkamai pasirūpinti savimi ir savo artimaisiais, pasirūpinti šeiminiams santykiams, gerbtų tėvų ir kitų asmenų teises ir laisves, lyčių lygybę, taptų visaverte ir atsakinga už savo poelgius asmenybe. To paties įstatymo 31 straipsnio 3 dalies 4 punkte įtvirtinta, kad vaiko atstovai pagal įstatymą turi teisę ir pareigą rūpintis vaiko pareigos ir atsakomybės ugdymu, vaiko parengimu savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje.

Pagal Aprašo 10.6 punktą, kiekvienam socialinių globos namų globotiniui turi būti sudarytos sąlygos mokytis kiek įmanoma daugiau darbinių, namų ūkio, biudžeto tvarkymo, pirkimo ir kitų kasdieniniame gyvenime būtinų įgūdžių, padėsiančių užtikrinti jo savarankiškumą ateityje. Socialinės globos įstaigoje globotinis motyvuojamas būti kuo labiau savarankiškas, ugdant savitvarkos gebėjimus (maisto gaminimosi savo reikmėms, gyvenamųjų patalpų ir aplinkos tvarkymosi ir kitus įgūdžius). Šiose veiklose globotinis pagal savo amžių ir brandą dalyvauja tiesiogiai padedant darbuotojams. Pagal Aprašo 10.1 punktą, VGN taip pat turi būti ugdoma globotinio savikontrolė, formuojamas pareigų ir atsakomybės supratimas, skiepijama atsakomybė už savo veiksmus. Pagal Aprašo 10.10 punktą, turi būti užtikrinamas asmens higienos įgūdžių ir savitvarkos gebėjimų lavinimas.

Seimo kontrolierius 2016 m. vasario 29 d. ataskaitoje Nr. 2015/1-137 ir 2017 m. rugpjūčio 30 d. ataskaitoje Nr. 2017/1-89 konstatavo, kad galimybė laikyti gyvūnus globos namuose atitiktų dalies vaikų poreikius – suteiktų galimybę mokytis būti atsakingam, rūpintis kitu, patirti teigiamų emocijų. Rūpinimasis gyvūnais arba žaidimas su gyvūnais gali turėti terapinį poveikį, padėti įveikti tam tikras baimes. Ekspertai taip pat atkreipė dėmesį, jog gyvūnų globojimas gali būti veiksminga pagalba sprendžiant vaikų psichologines problemas. Ekspertai rekomenduoja šią pagalbą įgyvendinti pagal specialisto psichologo arba gydytojo rekomendaciją ir jam prižiūrint. Kai kurie vaikai gali turėti alergijų ir kitų sveikatos sutrikimų, kuriems esant nerekomenduojama laikyti gyvūnų; dalis vaikų, ypač patyrusių traumas, gali turėti baimių, susijusių su gyvūnais, tuomet gyvūnai turėtų būti laikomi tam skirtose specialiai įrengtose patalpose, pvz., mažų gyvūnų ūkių įrengimas ir pan.

11.2. Patikrinimų metu nustatyta:

11.2.1. Visuose tikrintuose VGN yra stengiamasi ugdyti globotinių savarankiškumo įgūdžius: sudaryti tvarkaraščiai (dažniausiai kabinami šeimynų virtuvėse / bendrose erdvėse), pagal kuriuos VGN gyvenantys vaikai turi atlikti paskirtas užduotis, bendrose erdvėse prižiūrėti tvarką; darbuotojai kontroliuoja, kaip vaikams sekasi vykdyti jiems pavestas užduotis; esant poreikiui – darbuotojai kartu su globotiniais atlieka jiems skirtas užduotis.

11.2.2. Globotiniai yra skatinami užsiimti savanoriškomis ir bendruomeninėmis veiklomis: jie teikia pagalbą projektuose, padeda bažnyčiose, dalyvauja bendruomenės talkose, prisideda remontuojant VGN patalpas.

11.2.3. Visuose tikrintuose VGN maistu rūpinasi šeimos socialinės darbuotojos ir leidžia / skatina globotinius prisidėti prie maisto gamybos; vaikai patys planuoja patiekalus, kartu su darbuotojais perka maisto produktus jų gamybai bei patys gamina ir taip ruošiasi savarankiškam gyvenimui.

11.2.4. Marijampolės VTN ir Šakių VGN atsižvelgiant į vaikų poreikius sudaromos galimybės tik gyvenamosiose patalpose laikyti naminius gyvūnus, pvz., paukščius. Alvito VN globotiniams leidžiama laikyti naminius gyvūnus ne tik namuose, tačiau ir lauke, pvz., kates ir šunis. SPC „Šilti namai“ nedraudžia laikyti naminių gyvūnų, tačiau darbuotojai atkalba vaikus nuo naminių gyvūnų laikymo, nesukuria palankos aplinkos jų laikymui.

11.2.5. Kaip **geros praktikos pavyzdys** pateiktina Šakių VGN taikoma praktika, kuomet įstaiga turi pasitvirtinusi atitinkamą dokumentą ir visus globotinius yra supažindinusi su „Naminių gyvūnų įsigijimo ir laikymo tvarkos aprašu“. Jame yra nustatytos globotinių pareigos ir teisės, jiems norint įsigyti ir auginti naminį gyvūną, taip pat užtikrinamos tų globotinių, kurie prieštarauja dėl naminių gyvūnų laikymo, – teisės. Atkreiptinas dėmesys, kad, pagal šį aprašą, visa VGN bendruomenė, kuri dirba su globotiniais, įtraukiama į sprendimų dėl naminių gyvūnų įsigijimo ir laikymo VGN priėmimą.

11.3. Konstatuotina, kad visuose tikrintuose VGN yra ugdomi vaikų savarankiškumo ir atsakomybės įgūdžiai, globotiniai skatinami dalyvauti bendruomeninėse ir namų ūkių veiklose. Dauguma tikrintų VGN sudaro galimybes globotiniams auginti naminius gyvūnus, taip suteikiant galimybę mokytis būti atsakingam, rūpintis kitu.

12. Patikrinimo metu vertinta kišenpinigių mokėjimo tvarka

12.1. Pagal Aprašo 10.12 papunktį, socialinės globos įstaiga, siekdama padėti vaikui rengtis savarankiškam gyvenimui ir integruotis į visuomenę, kiekvieną mėnesį užtikrina kišenpinigių smulkioms išlaidoms skyrimą ir, esant galimybėms, teikia kitą finansinę bei materialinę paramą. To paties amžiaus vaikams (išskyrus vaikams su negalia) socialinės globos įstaigoje nustatomas vienodas kišenpinigių dydis. Vaikams mokamų kišenpinigių dydis yra ne mažesnis kaip 0,4 BSI per mėnesį. Vaikas turi galimybę tartis su šiais darbuotojais, o darbuotojai – pareigą, ugdant vaiko gebėjimus, patarti vaikui, kaip tinkamai naudoti kišenpinigius savo asmeninėms reikmėms, aptarti su vaiku, kur jis išleidžia kišenpinigius, tačiau negali reikalauti iš vaiko atsiskaityti už gautus kišenpinigius pateikiant pirkinių apmokėjimo kvitus. Kišenpinigiai gali būti naudojami vaiko tyčia padarytai materialinei žalai atlyginti ar už vaiko padarytus administracinius nusižengimus gautoms administracinėms nuobaudoms apmokėti, bet ne daugiau nei 50 proc. per mėnesį gaunamų kišenpinigių sumos. Vaikams su negalia kišenpinigiai mokami atsižvelgiant į jų savarankiškumo lygį, gebėjimą išreikšti savo nuomonę, priimti sprendimus. Vaikas pagal savo amžių ir brandą bei darbuotojai, atsakingi už vaiko ugdymąsi, žino ir gali apibūdinti vaiko kišenpinigių mokėjimo tvarką ir šių kišenpinigių tikslą.

To paties priedo 19.1.20 papunktyje nurodyta, kad kiekviena įstaiga turi pareigą pasitvirtinti kišenpinigių vaikams mokėjimo tvarkos aprašą.

Seimo kontrolieriaus 2016–2017 metų ataskaitose (Nr. 2016/1-88, Nr. 2017/1-89)¹⁶ (toliau – Ataskaitos) nurodyta, kad VGN turi turėti išsamias kišenpinigių mokėjimo tvarkas; kišenpinigių mokėjimo tvarkos neturi sudaryti prielaidų piktnaudžiauti savo teisėmis skiriant ir išmokant kišenpinigius. Pirmiau įvardytose Ataskaitose, be jau Aprašo 10.12 papunktyje įvardytų kišenpinigių mokėjimo tikslų, kišenpinigių dydžių ir jų mokėjimo principų, atkreipiamas dėmesys į tai, kad VGN patvirtintose kišenpinigių mokėjimo tvarkose turi būti nurodytas kišenpinigių mokėjimo dažnumas, konkretus jų išmokėjimo terminas, įtvirtinta galimybė laisvai jais disponuoti (grynais pinigais ir mokėjimo kortele), kiek laiko (nurodant tikslų terminą) kišenpinigiai gali būti mažinami, taip pat ir

¹⁶ Ekspertų nuomone, kišenpinigiai – asmeniniai auklėtinio pinigai, kuriuos vaikas turėtų leisti savo nuožiūra. Kišenpinigių mažinimas kaip nuobauda už nepageidaujamą vaikų elgesį yra nerekomenduojamas. Tais atvejais, kuomet vaiko veiksmai sukelia didelę materialinę žalą globos įstaigai, pvz., teismas paskyrė didelę pinigine baudą, ir todėl VGN nutaria nemokėti vaikui kišenpinigių ilgą laiką arba kol žala bus padengta kišenpinigiais – tokia nuobauda gali neduoti teigiamo rezultato.

didinami arba neišmokėti už įvairių vidaus tvarkos taisyklių nesilaikymą. Tvarkoje turi būti aiški kišenpinigių didinimo / mažinimo už globotinių elgesį, didinant / mažinant mokėtiną kišenpinigių sumą, tvarka. Ataskaitose taip pat pažymima, kad, atnaujinus visos kišenpinigių sumos mokėjimą, ankstesnė neišmokėta jų suma turi būti globotiniui išmokama – pinigai negali būti naudojami bendriems visų globotinių poreikiams tenkinti ir pan.

12.2. Patikrinimų metu nustatyta:

12.2.1. Visuose tikrintuose VGN yra patvirtintos kišenpinigių mokėjimo tvarkos; globotiniai supažindinti su šiomis tvarkomis ir jas žino.

12.2.2. Visų tikrintų VGN kalbinti globotiniai nurodė, kad kišenpinigius, jeigu mokėjimas jiems nėra sustabdytas, gauna kiekvieno mėnesio pirmoje pusėje (vėliausiai – iki einamojo kalendorinio mėnesio 15 (penkioliktos) dienos).

12.2.3. Visų tikrintų VGN kišenpinigių mokėjimo tvarkose nėra nustatytas terminas, kuomet kišenpinigių mokėjimas sustabdomas arba mažinamas kaip drausminamoji priemonė, tačiau įtvirtinta, kad kišenpinigiai gali būti naudojami vaiko tyčia padarytai materialinei žalai atlyginti ar už jo padarytus administracinius nusižengimus gautoms administracinėms nuobaudoms apmokėti (ne daugiau nei 50 proc. per mėnesį gaunamų kišenpinigių sumos).

12.2.4. Marijampolės VTN ir Alvito VN atnaujinus kišenpinigių mokėjimą vaikams (kuomet jie buvo nemokami už netinkamą elgesį), jie gali būti panaudojami kaip skatinamoji priemonė, nors neišmokėta jų suma turėtų būti globotiniui išmokama kaip susidariusi skola. Šakių VGN neišmokėti kišenpinigiai naudojami kitiems globotinio poreikiams tenkinti (ankstesnė neišmokėta jų suma globotiniui nėra išmokama).

12.2.5. SPC „Šilti namai“, Šakių VGN ir Alvito VN darbuotojai reikalauja iš globotinių atsiskaityti už gautus kišenpinigius, pateikiant pirkinį apmokėjimo kvitus (reikalaujama iš tų, kurie yra linę pažeisti kišenpinigių mokėjimo tvarkose nustatytus draudimus). Taip pat SPC „Šiltų namų“ vaikams, kurie turi specialiųjų poreikių, yra su negalia, turi emocijų ir elgesio sutrikimų, neleidžiama savarankiškai disponuoti kišenpinigiais, t. y., visais atvejais vaikai gali juos išleisti tik dalyvaujant socialiniam darbuotojui arba socialinio darbuotojo padėjėjui. Tokie veiksmai vertintini ne kaip patarimas ir aptarimas su vaiku, kur ir kaip tinkamiau savo reikmėms išleisti gaunamus kišenpinigius, tačiau kaip reikalavimas už juos atsiskaityti.

12.3. Konstatuotina, kad nors visuose VGN yra patvirtintos kišenpinigių mokėjimo tvarkos, vaikai su jomis supažindinti ir jas žino, taip pat kišenpinigiai jiems yra mokami (jeigu nėra teisinio pagrindo to nedaryti), tačiau daugelio tikrintų VGN kišenpinigių mokėjimo tvarkų normos neatitinka aukštesnės galios teisės aktuose nustatytų reikalavimų bei Seimo kontrolieriaus Ataskaitose pateiktų rekomendacijų dėl tinkamo kišenpinigių mokėjimo vaikams užtikrinimo.

13. Patikrinimų metu vertintas psichologo paslaugų prieinamumas

13.1. Pagal VTAPI 6 straipsnio 2 dalies 2 punktą, vaiko teisė į sveikatą įgyvendinama priemonėmis, leidžiančiomis sudaryti vaikui sveiką ir saugią aplinką.

Pagal Aprašo 5.7 punktą, kiekvienam vaikų socialinės globos įstaigos gyventojui esant poreikiui suteikiama visokeriopa specialistų pagalba (psichologo konsultacijos ir pan.). Taip siekiama apsaugoti globotinį nuo smurto, išnaudojimo, diskriminacijos, įžeidinėjimų dėl rasės, religijos, negalios, socialinės padėties, asmeninių savybių, gebėjimų ir kt. Pagal Normatyvų 1 ir 8 punktų nuostatas, psichologo pareigybė gali būti nesteigiama pačioje įstaigoje, kai paslaugos gavėjų skaičius įstaigoje mažesnis nei 25, šių specialistų paslaugos turi būti organizuojamos atsižvelgiant į atskirų gavėjų (grupių) poreikius.

13.2. Patikrinimų metu nustatyta:

13.2.1. Visų tikrintų įstaigų darbuotojai skiria nuolatinį dėmesį siekdami išsiaiškinti, ar globotiniams yra reikalingos psichologo paslaugos; darbuotojai individualiai bendrauja su globotiniais; kalbasi jiems aktualiomis temomis.

13.2.2. SPC „Šilti namai“ psichologo paslaugos organizuojamos pačioje įstaigoje, yra įsteigtas psichologo etatas, kaip numatyta Normatyvuose. Kas mėnesį vyksta psichologo ir visų

darbuotojų susitikimai, kurių metu aptariami svarbiausi klausimai, supervizuojamos (aptiriamos ir analizuojamos) kylančios problemos ir jų sprendimo būdai.

Šakių VGN ir Marijampolės VTN nėra įsteigtas psichologo etatas, nors pagal Normatyvus jis yra privalomas. Šakių VGN nusteigia psichologo etato dėl žmogiškųjų išteklių (dėl įstaigų geografinės padėties įstaigų administracijoms yra sudėtinga rasti tinkamos kvalifikacijos specialistų), Marijampolės VTN – dėl materialinių išteklių trūkumo.

Šakių VGN yra teikiamos sielovadininko paslaugos, o Marijampolės VTN ir Alvito VN bendradarbiauja su mokyklomis, kurias lanko jų globotiniai, pedagoginėmis-psichologinėmis tarnybomis, psichikos sveikatos centrais, poliklinikomis, dienos centrais, kur globotiniams yra suteikiamos psichologo ir / arba psichiatro paslaugos, kompleksinė pagalba. Apie tai yra pažymima Individualiuose socialinės globos planuose.

13.2.3. SPC „Šilti namai“ ir Šakių VGN yra įrengti specialūs kabinetai, kuriuose priimami globotiniai pokalbiams, kūrybiniais užsiėmimams. Alvito VN turi įsirengę relaksacijos kambarį, kuriame vyksta vaikų relaksacijos užsiėmimai.

13.2.4. Visose įstaigose, išskyrus Alvito VN, informaciniuose stenduose globotiniams yra patalpinti emocinės pagalbos telefonų numeriai.

13.2.5. Visose lankytose įstaigose darbuotojai jaučia didelį globotiniams teiktinos psichologinės pagalbos poreikį, įskaitant SPC „Šilti namai“ (kuriuose nors ir dirba psichologas, tačiau tik vieną dieną per savaitę).

13.3. Konstatuotina, kad visų tikrintų VGN administracijos siekia užtikrinti psichologinių paslaugų prieinamumą savo globotiniams, kuriems tokia pagalba yra reikalinga, darbuotojams nuolat stebint pagalbos poreikį, užtikrinant emocinės pagalbos telefonu prieinamumą bei prireikus organizuojant kompleksinę pagalbą, tačiau Šakių VGN ir Marijampolės VTN nėra įsteigtas psichologo etatas, taip pažeidžiant Normatyvų reikalavimus, o SPC „Šilti namai“ psichologas dirba tik vieną dieną per savaitę.

14. Patikrinimo metu vertintas tabako ir alkoholio vartojimo prevencijos taikymas

14.1. Pagal VTAPI 6 straipsnį, kiekvienas vaikas turi neatimamą teisę gyventi ir sveikai vystytis. VTAPI 26 straipsnyje nustatyta, jog vaikui turi būti ugdoma nuostata nevartoti tabako gaminių, alkoholinių gėrimų, narkotinių, psichotropinių bei kitų psichiką veikiančių medžiagų ar apkvaišinančių nenarkotinių priemonių, taip pat nuostata, kad vaistus galima vartoti tik gydymo tikslais. Atsižvelgiant į vaiko amžių, sveikatą, išsivystymą ir brandą, gali būti taikomos prevencinės, ugdymo, gydymo (įskaitant gydymą nuo priklausomybių ligų) ir rehabilitacijos programos. Aprašo 5.5 papunktyje numatyta, kad vaikas pagal savo amžių ir brandą gauna saugaus elgesio įgūdžių ir žinių, padedančių suprasti, koks elgesys ir įpročiai yra nepriimtini.

Pagal VSBPN 13p., pagrindinė savivaldybių visuomenės sveikatos biurų veiklos sritis – visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų organizavimas ir teikimas fiziniams ir juridiniams asmenims savivaldybės teritorijoje. VSBPN 14.4.3 punkte numatyta, jog biurai savivaldybių teritorijose skatina sveiką gyvenseną organizuodami ir dalyvaudami įgyvendinant: rūkymo profilaktikos priemones, alkoholio vartojimo mažinimo priemones bei narkomanijos ir kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevencijos priemones;

Seimo kontrolierius 2016 m. vasario 29 d. ataskaitoje (Nr. 2015/1-137) pažymėjo, kad įstaigų darbuotojai su rūkymo draudimo nesilaikančiais vaikais turi rengti individualius pokalbius apie žalą rūkančiojo ir aplinkinių sveikatai; globos įstaigų darbuotojų pastangos, sprendžiant vaikų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos, šių medžiagų vartojimo fakto nustatymo bei pagalbos vaikui teikimo klausimus, turi būti nuolatinės; turi būti vertinamas pasirinktų prevencijos priemonių veiksmingumas ir, prireikus, ieškoma įvairesnių poveikio būdų.

14.2. Patikrinimų metu nustatyta:

14.2.1. Daugumos įstaigų (išskyrus SPC „Šilti namai“) vaikų elgesio taisyklėse numatyta, kad vaikams įstaigos patalpose bei aplinkoje draudžiama rūkyti, vartoti alkoholį, narkotines arba toksines medžiagas. Visų įstaigų darbo tvarkos taisyklėse reglamentuota, jog darbuotojams darbo metu draudžiama vartoti ir / arba laikyti alkoholinių, toksinių bei narkotinių medžiagų.

14.2.2. Dokumentų analizė rodo, kad visuose tikrintuose VGN yra patvirtintos Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programos, kuriose numatyti alkoholio, tabako bei kitų psichiką veikiančių medžiagų prevencijos tikslai, uždaviniai ir įgyvendinimo būdai. Programų įgyvendinimo metu aptariamos problemos, susijusios su alkoholio vartojimu, diskutuojama, kaip atsispirti siūlymams paragauti alkoholio ir nepradėti jo vartoti. Paskaitų metu globotiniams diegiamas sveikos gyvensenos svarbos suvokimas, mokoma kritiškai vertinti bei atsakyti už savo veiksmus ir elgesį, siekiama, kad būtų ugdomas vaikų gebėjimas kreiptis pagalbos ir spręsti problemas, susijusias su psichoaktyvių medžiagų vartojimu.

14.2.3. Ekspertės pastebėjo, jog ilgalaikių tęstinių prevencinių alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo stebėsenos, prevencijos, intervencijos ar postvencijos programų nėra nė vienoje tikrintoje įstaigoje. Aplankytuose VGN vykdomos tik trumpalaikės prevencijos priemonės: pvz., Visuomenės sveikatos biurų organizuojamos paskaitos prevencijos temomis, dalinami lankstinukai ir pan.

14.2.4. Aplankytų įstaigų globotiniai nurodė, jog rūko tiek jie, tiek jų draugai, apie jų rūkymą žino darbuotojai, tačiau, ekspertės pastebėjo, kad darbuotojams trūksta žinių apie rūkymo problemos įveikimą arba jos mažinimą, prevencijos priemonių veiksmingumą, o vykdomų veiklų nepakanka.

14.2.5. Visuose VGN nėra sudarytų ir su visuomenės sveikatos biurais suderintų sveikos gyvensenos skatinimo ilgalaikių prevencinių planų, apimančių rūkymo profilaktikos, alkoholio vartojimo, narkomanijos prevencijos priemonių dėl sisteminių nuoseklių sveikos gyvensenos veiklų įgyvendinimo VGN.

14.3. Konstatuotina, kad visose įstaigose darbuotojai deda pastangos spręsti rūkymo bei alkoholio vartojimo prevencijos klausimus, tačiau įstaigose netaikomos ilgalaikės prevencijos programos, vykdomos prevencijos priemonės nėra pakankamos, darbuotojams trūksta reikiamų žinių apie rūkymo problemos įveikimo būdus.

15. Patikrinimų metu vertintas globotinių supažindinimas su jų teisėmis ir pareigomis įstaigose, vaiko teisė būti išklaustam

15.1. Pagal VTAPI 31 straipsnio 3 dalies 3 punktą, vaiko atstovai pagal įstatymą turi teisę ir pareigą rūpintis, kad vaikui būtų suteikta informacija apie jo teises ir pagrindines laisves, pareigas ir atsakomybę. Pagal VTAPI 10 straipsnio 1 dalį, vaikas turi teisę į žodžio laisvę, apimančią teisę laisvai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją ir idėjas žodine, rašytine ar kita forma arba kitais vaiko pasirinktais būdais.

Pagal VTAPI 11 straipsnio 1 ir 2 dalis, vaikas, gebantis suformuluoti savo nuomonę, turi būti išklaustas tiesiogiai visais su juo susijusiais klausimais ir į jo nuomonę turi būti atsižvelgiama (jeigu tai neprieštarauja vaiko interesams); vaiko teisė būti išklaustam garantuojama sukuriant aplinką, leidžiančią vaikui pasinaudoti šia teise, suteikiant būtiną informaciją, patarimų, atsižvelgiant į jo amžių ir brandą.

Aprašo 5.5 ir 19.1.8 punktuose nustatytos VGN pareigos ir teisės dėl tinkamo vaikų supažindinimo su vidaus tvarkos taisyklėmis, kaip kad: socialinės globos įstaiga turi turėti rašytines vidaus tvarkos taisykles; vaikas, atsižvelgiant į amžių ir brandą, turi būti supažindintas su šiomis taisyklėmis; vidaus tvarkos taisyklės turi būti parengtos vaikams suprantama kalba ir forma, ir kt.

Seimo kontrolieriaus 2017 m. rugpjūčio 30 d. ataskaitoje Nr. 2017/1-89 nurodyti vidaus tvarkos taisyklių, parengtų vaikams suprantama kalba, pavyzdžiai: „Bendravimo kultūros taisyklės: vartok mandagumo žodžius: „Labas rytas“, „Laba diena“, „Viso gero, „Atsiprašau“ ir kt.“; „Aš laikausi šių taisyklių: nusiaunu batus koridoriuje; išeidamas į mokyklą, palieku kambarį tvarkingą; svetainėje nevalgau ir nekeliu kojų ant baldų; nepraleidinėjau pamokų ir kt.“; „Teisės ir pareigos – teisė būti mylimam ir rūpestingai auginamam, o pareiga mylėti ir prižiūrėti kitus; teisė gyventi jaukiuose ir saugiuose namuose, o pareiga nekenkti, negadinti, saugoti, padėti prižiūrėti namus, kuriuose gyvena; teisė būti apsaugotam nuo narkotinių medžiagų, rūkymo ir alkoholio, o pareiga nenaudoti svaigalų, rūkalų ar narkotikų, nes jie žaloja tave, ir kt.“

Seimo kontrolieriaus 2016 m. vasario 29 d. ataskaitoje Nr. 2015/1-137 ir 2017-08-30 ataskaitoje Nr. 2017/1-89 nurodyta globos įstaigų pareiga užtikrinti globotiniams tinkamas sąlygas

pateikti kreipimuisi bei juos išnagrinėti ir atsakyti. Taip pat pateiktas gerosios praktikos pavyzdys dėl vaikų supažindinimo su vidaus tvarkos taisyklėmis ir jų kreipimusi nagrinėjimo: auklėtiniams turi būti sudarytos visos galimybės anonimiškai pateikti savo kreipimuisi tiek VGN administracijai, tiek bet kuriam jos darbuotojui. VGN turi būti įrengta ne viena anoniminių kreipimusi pateikimo dėžutė.

15.2. Patikrinimų metu nustatyta, kad:

15.2.1. Visuose tikrintuose VGN yra patvirtintos vidaus tvarkos taisyklės, kurios yra parengtos globotiniams suprantama kalba. Globotiniai yra periodiškai supažindinami su jiems nustatytomis teisėmis ir pareigomis (jiems suprantama kalba, paprastais žodžiais). Visuose aplankytuose VGN kalbinti globotiniai nurodė, kad žino vidaus tvarkos taisykles.

15.2.2. Visuose tikrintuose VGN globotiniai kreipimuisi dažniausiai teikia žodžiu, yra pakankamai drąsūs; visų vaikų yra išklausa, į jų žodinius ir rašytinius kreipimuisi pagal galimybes atsižvelgiama (nė vienoje tikrintoje įstaigoje negauta nusiskundimų, kad VGN darbuotojai ignoruotų auklėtinių kreipimuisi, nespręstų vaikų keliamų klausimų).

15.2.3. Šakių VGN ir Alvito VN nėra anoniminių raštiškų kreipimusi pateikimo dėžutės. Šakių VGN anksčiau buvo anoniminių raštiškų kreipimusi pateikimo dėžutė ir globotiniai ja naudojos, tačiau vėliau buvo jos atsisakyta, motyvuojant, kad VGN ieškos kitų būdų, kaip globotiniai galėtų teikti kreipimuisi. Šių namų globotiniai anoniminius kreipimuisi pakiša po socialinio darbuotojo darbo kabineto durimis, tačiau vizito metu vaikai pareiškė pageidavimą, kad būtų galimybė pateikti anoniminius kreipimuisi tiesiogiai administracijai, kadangi VGN dirba tokių darbuotojų, kuriais jie negali pasitikėti („darbuotojai „pletkina““).

15.2.4. Marijampolės VTN anoniminių raštiškų kreipimusi pateikimo dėžutė yra VGN administracijos pastate, todėl globotiniai dažniausiai vengia ten eiti; vizito metu jie pareiškė pageidavimą, kad anoniminių raštiškų kreipimusi pateikimo dėžutė būtų jų gyvenamosiose patalpose.

15.2.5. SPC „Šiltuose namuose“ anoniminių raštiškų kreipimusi pateikimo dėžutė buvo įrengta tik vienoje iš dviejų šeimynų.

15.3. Konstatuotina, kad visuose tikrintuose VGN yra patvirtintos vidaus tvarkos taisyklės, globotiniai tinkamai supažindinami su savo teisėmis ir pareigomis įstaigose, atsakoma į globotinių kreipimuisi, tačiau nesudarytos tinkamos sąlygos pateikti anoniminius kreipimuisi.

IV. IŠVADOS

16. Apibendrinęs patikrinimų metu nustatytas aplinkybes (ataskaitos III dalis), susijusias su vaikų globos namų auklėtinių teisėmis ir jų gyvenimo sąlygomis, bei atsižvelgęs į ataskaitos II ir III dalyse nurodytą teisinį reguliavimą, tarptautinius standartus žmogaus teisių srityje, LAT ir LVAT formuojamą praktiką bei:

16.1. įvertinęs tai, kad daugumoje aplankytų įstaigų administracija deda pastangas užtikrinti tinkamą darbuotojų darbo krūvį, darbų pasiskirstymą, socialinių paslaugų srities darbuotojų pastovumą, visuose tikrintuose VGN jų administracijos taiko griežtus standartus priimdamos į pareigas socialinį darbą su vaikais dirbančius asmenis, tačiau daugelyje įstaigų nepakanka nustatyto minimalaus socialinį darbą dirbančio darbuotojų skaičiaus, SPC „Šilti namai“, Marijampolės VTN ir Alvito VN nepasirašomos savanorystės sutartys su kandidatais, o Marijampolės VNT ne visų darbuotojų darbo krūvis atitinka Darbo kodekse nustatytas nuostatas, Seimo kontrolierius prieina prie išvados, kad visose tikrintose įstaigose užtikrinama teisės aktų reikalavimuose atitinkanti personalo sudėtis, tačiau nėra tinkamai užtikrinamas darbo organizavimą reglamentuojančių teisės normų laikymasis;

16.2. įvertinęs tai, kad visuose tikrintuose VGN dirbama taikant komandinio darbo principus; susirinkimai rengiami pagal poreikį, neatidėliotinuose situacijose, susirinkimai kviečiami ne rečiau nei kartą per mėnesį, o jų rezultatai fiksuojami įstaigos vidaus veiklos dokumentuose, visuose VGN yra paskirti asmenys, atsakingi už profesinės pagalbos darbuotojams organizavimą, sudaromi darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo planai ir siekiama juos įgyvendinti, individualios priežiūros personalui užtikrinta galimybė dalyvauti įžanginiuose mokymuose, įstaigose nuolat teikiama ilgalaikio darbo

patirtį vaikų globos institucijose turinčių kolegų pagalba, Seimo kontrolierius prieina prie išvados, kad įstaigose tinkamai organizuojamas komandinis darbas bei užtikrinamas darbuotojų kvalifikacijos tobulinimas;

16.3. įvertinęs tai, kad visuose tikrintuose VGN darbuotojų pareigos rūpintis globotinių saugumu yra tinkamai reglamentuotos, užtikrinta saugi fizinė aplinka ir nusiskundimų dėl jos vaikai neturėjo, vaiko gerovės komisijos organizuoja ir koordinuoja prevencinį darbą, įvykiai, keliantys grėsmę vaiko saugumui, fiksuojami dokumentuose ir analizuojamos jų priežastys, globotiniai turi saugaus elgesio įgūdžių ir žinių, tačiau SPC „Šilti namai“, Marijampolės VTN ir Šakių VGN globotiniai neturėjo žinių, kaip elgtis kilus gaisrui, Seimo kontrolierius prieina prie išvados, kad įstaigose vaikams užtikrinama saugi gyvenamoji aplinka, tačiau minėtų įstaigų globotiniams trūksta priešgaisrinės saugos įgūdžių;

16.4. įvertinęs tai, kad daugumoje VGN atliekami mikroklimato tyrimai siekiant išsiaiškinti, kaip vaikai jaučiasi gyvendami globos įstaigose, visuose VGN vaikai yra nuolat stebimi fiksuojant jų elgesio pokyčius, darbuotojų kompetencija ir vaikų žinios netinkamo elgesio atpažinimo ir prevencijos klausimais nuolat tobulinami, visų įstaigų globotiniai teigiamai atsiliepė apie darbuotojus, nusiskundimų dėl netinkamo elgesio nepateikė, Seimo kontrolierius prieina prie išvados, kad visose įstaigose įgyvendinamos įvairios priemonės, skirtos apsaugoti globotinius nuo netinkamo kitų vaikų arba darbuotojų elgesio, bei įstaigos užtikrina, kad vaikai gautų būtinųjų žinių, reikalingų įgūdžių ir jiems būtų laiku suteikiama pagalba;

16.5. įvertinęs tikrintuose VGN taikomas drausminimo priemonių taikymo tvarkas ir nustatęs, jog SPC „Šiltuose namuose“ nėra patvirtintų bendrų (arba šeimynos) drausminimo priemonių skyrimo ir taikymo taisyklių, Šakių VGN nėra patvirtintų drausminimo taisyklių dėl kitų (be fizinio, psichologinio smurto ir psichiką veikiančių medžiagų vartojimo) pažeidimų; Marijampolės VTN, Šakių VGN taisyklėse nėra numatyti priemonių taikymo terminai, Alvito VN nenumatyti padaryto nusizengimo sunkumo identifikavimo kriterijai, Marijampolės VTN nenumatytas, o Alvito VN tik iš dalies numatytas priemonės proporcingumo reikalavimas, Alvito VN ir Marijampolės VTN kaip drausminimo priemonė vis dar numatytas ir kišenpinigių mokėjimo sustabdymas arba jų sumos mažinimas, Seimo kontrolierius prieina prie išvados, kad šios tvarkos tinkamai neužtikrina globotinių teisių ir jų teisėtų interesų apsaugos;

16.6. įvertinęs tai, kad visuose tikrintuose VGN sudaromos sąlygos mokytis, stengiamasi tinkamai užtikrinti globotinių užimtumą ir laisvalaikį, tačiau kai kuriuose tikrintuose VGN vaikų gyvenamuosiuose kambariuose trūksta baldų ir gyvenamosios patalpos nėra artimos namų aplinkai, Seimo kontrolierius prieina prie išvados, kad vaikams nėra iki galo užtikrinamos tinkamos buitinės gyvenimo sąlygos;

16.7. įvertinęs tai, kad visuose tikrintuose VGN yra ugdomi vaikų savarankiškumo ir atsakomybės įgūdžiai, globotiniai skatinami dalyvauti bendruomeninėse ir namų ūkių veiklose, daugumoje tikrintų VGN yra sudaromos galimybės globotiniams auginti naminius gyvūnus, Seimo kontrolierius prieina prie išvados, kad globotiniai yra ruošiami savarankiškam gyvenimui;

16.8. įvertinęs tai, kad visuose tikrintuose VGN yra patvirtintos kišenpinigių mokėjimo nuostatos ir vaikai jas žino, globotiniams yra skiriami kišenpinigiai, padedantys ugdyti globotinių savarankiškumą, tačiau daugelio įstaigų kišenpinigių mokėjimo tvarkų normos neatitinka aukštesnės galios teisės aktuose nustatytų reikalavimų, todėl Seimo kontrolierius prieina prie išvados, kad šios tvarkos sudaro prielaidas pažeisti globotinių teises ir jų teisėtus interesus;

16.9. įvertinęs tai, kad VGN darbuotojai nuolat stebi globotinių psichologinės pagalbos poreikį, vykdo darbą grupėse, užtikrina emocinės pagalbos telefonu prieinamumą bei prireikus organizuoja kompleksinę pagalbą, bendradarbiaujama su pedagoginėmis-psichologinėmis tarnybomis bei mokyklose dirbančiais specialistais, tačiau Šakių VGN ir Marijampolės VTN nėra pagal Normatyvus priklausancio psichologo etato, SPC „Šilti namai“ psichologas dirba tik kartą per savaitę, Seimo kontrolierius prieina prie išvados, kad visų tikrintų VGN administracijos siekia

užtikrinti psichologines paslaugas savo globotiniams, tačiau dėl itin didelio psichologinių paslaugų poreikio, jos nėra pakankamos;

16.10. įvertinęs tai, kad visose tikrintose įstaigose darbuotojai deda pastangas spręsti rūkymo bei alkoholio vartojimo prevencijos klausimus (vykdomos epizodinės alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programos, skaitomos paskaitos), tačiau darbuotojams trūksta žinių apie rūkymo problemos įveikimo būdus, nėra sudarytų ir su visuomenės sveikatos biurais suderintų sveikos gyvensenos skatinimo ilgalaikių prevencinių planų ir intervencinių priemonių žalingų įpročių mažinimui, Seimo kontrolierius prieina išvados, kad VGN vykdomos žalingų įpročių mažinimo priemonės nėra pakankamos;

16.11. įvertinęs tai, kad visuose VGN globotiniai yra supažindinami (jiems suprantama kalba) ir žino vidaus tvarkos taisykles, žino, kaip pasinaudoti savo teise teikti kreipimuisi, ši teisė nėra ribojama, tinkamai ir laiku atsakoma į jų kreipimuisi, tačiau daugelyje įstaigų neįrengtos anonimiški kreipimuisi pateikimo dėžutės arba jos nėra lengvai pasiekiamos, Seimo kontrolierius prieina prie išvados, kad nesudaromos tinkamos sąlygos kreiptis anonimiškai.

V. REKOMENDACIJOS

17. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į patikrinimų metu vaikų socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LRSKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, **Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministrui Linui Kukuraičiui** rekomenduoja apsvastyti galimybę tobulinti teisinį reguliavimą siekiant užtikrinti specializuotų paslaugų vaikams, sunkiai pasiduodantiems elgesio korekcijai, turintiems daugelį įvairių sutrikimų ir priklausomybių, prieinamumą.

18. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus vaikų socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LRSKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, **Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijai** rekomenduoja imtis priemonių užtikrinti, kad savivaldybių visuomenės sveikatos biurai vykdytų ilgalaikes tęstines prevencines ir intervencines priemones žalingų įpročių mažinimui, skirtas vaikams, kuriems teikiama ilgalaikė / trumpalaikė socialinė globa.

19. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus vaikų socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LRSKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, **Socialinių paslaugų ir priežiūros departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus pareigas l. e. einančiai Eglei Kuisienei** rekomenduoja įvertinti esančių metodikų darbui su rizikos grupės vaikais taikymo efektyvumą, esant poreikiui jas tobulinti.

20. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į patikrinimų metu vaikų socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LRSKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, **VšĮ Kazlų Rūdos socialinės paramos centro direktorei Renatai Andriušienei** rekomenduoja:

20.1. imtis priemonių užtikrinti, kad:

20.1.1. su savanoriais, siekiančiais dirbti socialinį darbą su vaikais, savanorystės laikotarpiu būtų sudaromos savanorystės sutartys;

20.1.2. gaisro prevencijos priemonių plane būtų numatyta periodiškai organizuoti ne tik darbuotojų, bet ir vaikų priešgaisrinės saugos pratybas, kad vaikai ir darbuotojai būtų pasirengę saugiai elgtis bei evakuotis kilus gaisro pavojui;

20.1.3. siekiant užtikrinti pagalbos vaikams su elgesio ir emocijų sutrikimais veiksmingumą, būtų ieškoma įvairių galimų elgesio korekcijos priemonių šiems vaikams, įtraukiant socialinius

partnerius (vaiko teisių apsaugos skyrių, pedagoginę-psichologinę tarnybą, mokyklos pedagogus ir kt.) (žr. šios ataskaitos 6.2.5 p.);

20.1.4. būtų patvirtintos bendros (arba šeimynų) drausminimo priemonių vaikams skyrimo ir taikymo taisyklės atsižvelgiant į teisės aktų reikalavimus ir tarptautines rekomendacijas, t. y., numatant visų taikomų nuobaudų rūšis, juos galinčius skirti asmenis ir taikymo terminus, taip pat pareigą priemonę taikyti proporcingai (t. y., įvertinus pažeidimo sunkumą, pobūdį ir jo padarymo aplinkybes, atsižvelgus į vaiko amžių, specialiuosius ugdymo poreikius, sveikatos būklę, psichologinę savijautą ir kitas priemonės parinkimui ir taikymui svarbias aplinkybes), bei su šiomis taisyklėmis būtų supažindinti globotiniai;

20.1.5. būtų užtikrintos vaikų poreikius atitinkančios psichologinės paslaugos;

20.1.6. vaikų kambariai būtų aprūpinti visais reikalingais baldais;

20.1.7. kišenpinigių mokėjimo tvarkose būtų nustatyti pagrindiniai kišenpinigių globotiniams mokėjimo kriterijai (nurodyti šios ataskaitos 12.1 punkte);

20.1.8. ilgalaikės vaikų rūkymo priklausomybės prevencijos ir švietimo priemonės būtų teikiamos ne tik informuojant vaikus apie rūkymą bei rūkalų poveikį, bet ir keičiant jų nuostatas, didinant psichologinį atsparumą, skatinant psichologinę brandą, bendradarbiaujant su mokyklomis, savivaldybės pedagogine-psichologine tarnyba, visuomenės sveikatos biuru;

20.1.9. būtų užtikrinamas kreipimūsi anonimiškumas (įrengtos dėžutės);

20.2. atsižvelgus į gerąją praktiką, apsvarstyti galimybę sudaryti darbuotojų veiksmų planą vaikui pirmą kartą atvykus į įstaigą, taip pat sudaryti darbuotojų veiksmų planą globotiniui negrižus į namus nustatytu laiku arba savavališkai pasišalinus iš globos namų patalpų.

21. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į patikrinimų metu vaikų socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LR SKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, **VšĮ Marijampolės vaiko tėviškės namų direktoriui Vytautui Šulinskiui** rekomenduoja:

21.1. imtis priemonių užtikrinti, kad:

21.1.1. su savanoriais, siekiančiais dirbti socialinį darbą su vaikais, savanorystės laikotarpiu būtų sudaromos savanorystės sutartys;

21.1.2. visiems įstaigos darbuotojams būtų nustatytas Darbo kodekso normas atitinkantis personalo darbo krūvis;

21.1.3. gaisro prevencijos priemonių plane būtų numatyta periodiškai organizuoti ne tik darbuotojų, bet ir vaikų priešgaisrinės saugos pratybas, kad vaikai ir darbuotojai būtų pasirengę saugiai elgtis bei evakuotis kilus gaisro pavojui;

21.1.4. drausminimo priemonių vaikams taikymo tvarka būtų patobulinta įtvirtinant priemonių taikymo terminus bei pareigą jas taikyti proporcingai (t. y., įvertinus pažeidimo sunkumą, pobūdį ir jo padarymo aplinkybes, atsižvelgus į vaiko amžių, specialiuosius ugdymo poreikius, sveikatos būklę, psichologinę savijautą ir kitas priemonės parinkimui ir taikymui svarbias aplinkybes), taip pat numatant, jog kišenpinigiai gali būti mažinami arba jų mokėjimas sustabdomas *tik* vaiko tyčia padarytai materialinei žalai atlyginti arba už vaiko padarytus administracinius nusižengimus gautoms administracinėms nuobaudoms apmokėti;

21.1.5. kišenpinigių mokėjimo tvarkose būtų nustatyti pagrindiniai kišenpinigių globotiniams mokėjimo kriterijai (nurodyti šios ataskaitos 12.1 punkte);

21.1.6. būtų užtikrintos vaikų poreikius atitinkančios psichologinės paslaugos; įsteigiant Normatyvuose reglamentuojamą psichologo etatų skaičių;

21.1.7. ilgalaikės vaikų rūkymo priklausomybės prevencijos ir švietimo priemonės būtų teikiamos ne tik informuojant vaikus apie rūkymą bei rūkalų poveikį, bet ir keičiant jų nuostatas, didinant psichologinį atsparumą, skatinant psichologinę brandą, bendradarbiaujant su mokyklomis, savivaldybės pedagogine-psichologine tarnyba, visuomenės sveikatos biuru;

21.1.8. globotiniams būtų sudarytos sąlygos laikyti naminius gyvūnus, apibrėžtos globotinių, norinčių auginti naminį gyvūną, pareigos ir teisės, taip pat užtikrinamos teisės tų globotinių, kurie prieštarauja naminių gyvūnų laikymui;

21.1.9. būtų užtikrinamas kreipimūsi anonimiškumas, įrengiant anoniminių kreipimūsi pateikimo dėžutes vaikų gyvenamosiose patalpose;

21.2. atsižvelgus į gerąją praktiką, apsvarstyti galimybę sudaryti darbuotojų veiksmų planą vaikui pirmą kartą atvykus į įstaigą.

22. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į patikrinimų metu vaikų socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LRSKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, **VšĮ Šakių vaikų globos namų direktoriui Virginijui Kelertui** rekomenduoja:

22.1. imtis priemonių užtikrinti, kad:

22.1.1. būtų patvirtintas ekstremalių situacijų prevencijos priemonių planas, kuriame taip pat būtų numatytas reikalavimas periodiškai organizuoti ne tik darbuotojų, bet ir vaikų priešgaisrinės saugos pratybas, kad vaikai ir darbuotojai būtų pasirengę saugiai elgtis bei evakuotis kilus gaisro pavojui;

22.1.2. būtų patvirtintos bendros (arba šeimynų) drausminimo priemonių vaikams skyrimo ir taikymo už vidaus tvarkos pažeidimus (t. y., ne tik už smurtavimą ir psichiką veikiančių medžiagų vartojimą) taisyklės, jose numatant visų taikomų nuobaudų rūšis, juos galinčius skirti asmenis ir taikymo terminus, taip pat pareigą priemonę taikyti proporcingai (t. y., įvertinus pažeidimo sunkumą, pobūdį ir jo padarymo aplinkybes, atsižvelgus į vaiko amžių, specialiuosius ugdymo poreikius, sveikatos būklę, psichologinę savijautą ir kitas priemonės parinkimui ir taikymui svarbias aplinkybes), bei su šiomis taisyklėmis supažindinti globotiniai;

22.1.3. vaikų kambariai būtų aprūpinti visais reikalingais baldais; vaiko gyvenamosios patalpos būtų įrengtos jaukiai, artimos šeimos namų aplinkai, dekoruojant gyvenamuosius kambarius būtų atsižvelgiama į auklėtinių pageidavimus;

22.1.4. globotiniams būtų sudarytos sąlygos laikyti naminius gyvūnus, apibrėžtos ugdytinių, norinčių auginti naminių gyvūnų, pareigos ir teisės, taip pat užtikrinamos teisės tų globotinių, kurie prieštarauja naminių gyvūnų laikymui;

22.1.5. kišenpinigių mokėjimo tvarkose būtų nustatyti pagrindiniai kišenpinigių globotiniams mokėjimo kriterijai (nurodyti šios ataskaitos 12.1 punkte);

22.1.6. būtų užtikrintos vaikų poreikius atitinkančios psichologinės paslaugos; įsteigiant Normatyvuose reglamentuojamą psichologo etatų skaičių;

22.1.7. ilgalaiškės vaikų rūkymo priklausomybės prevencijos ir švietimo priemonės būtų teikiamos ne tik informuojant vaikus apie rūkymą bei rūkalų poveikį, bet ir keičiant jų nuostatas, didinant psichologinį atsparumą, skatinant psichologinę brandą, bendradarbiaujant su mokyklomis, savivaldybės pedagogine-psichologine tarnyba, visuomenės sveikatos biuru;

22.1.8. būtų užtikrinamas kreipimūsi anonimiškumas (įrengta dėžutė);

22.2. atsižvelgus į gerąją praktiką, apsvarstyti galimybę sudaryti darbuotojų veiksmų planą vaikui pirmą kartą atvykus į įstaigą.

23. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į patikrinimų metu vaikų socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LRSKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, **VšĮ Alvito Šv. Kazimiero namų direktoriui Vytautui Kajokui** rekomenduoja:

23.1. imtis priemonių užtikrinti, kad:

23.1.1. su savanoriais, siekiančiais dirbti socialinį darbą su vaikais, savanorystės laikotarpiu būtų sudaromos savanorystės sutartys;

23.1.2. būtų patvirtintas ekstremalių situacijų prevencijos priemonių planas, kuriame taip pat būtų numatytas reikalavimas periodiškai organizuoti ne tik darbuotojų, bet ir vaikų priešgaisrinės saugos pratybas, kad vaikai ir darbuotojai būtų pasirengę saugiai elgtis bei evakuotis kilus gaisro pavojui;

23.1.3. drausminimo priemonių vaikams taikymo tvarka būtų patobulinta apibrėžiant padaryto nusizengimo sunkumo nustatymo kriterijus arba diferencijuojant skiriamas nuobaudas (nuo lengviausios iki sunkiausios), taip pat įtvirtinant pareigą priemonę taikyti proporcingai (t. y., įvertinus pažeidimo sunkumą, pobūdį ir jo padarymo aplinkybes, atsižvelgus į vaiko amžių,

specialiuosius ugdymo poreikius, sveikatos būklę, psichologinę savijautą ir kitas priemonės parinkimui ir taikymui svarbias aplinkybes), taip pat numatant, jog kišenpinigiai gali būti mažinami arba jų mokėjimas sustabdomas *tik* vaiko tyčia padarytai materialinei žalai atlyginti arba už vaiko padarytus administracinius nusižengimus gautoms administracinėms nuobaudoms apmokėti;

23.1.4. kišenpinigių mokėjimo tvarkose būtų nustatyti pagrindiniai kišenpinigių globaliniams mokėjimo kriterijai (nurodyti šios ataskaitos 12.1 punkte);

23.1.5. vaikų kambariai būtų aprūpinti visais reikalingais baldais;

23.1.6. būtų užtikrintos vaikų poreikius atitinkančios psichologinės paslaugos; informaciniuose stenduose būtų pateikti emocinės paramos telefonų linijų numeriai;

23.1.7. ilgalaikės vaikų rūkymo priklausomybės prevencijos ir švietimo priemonės būtų teikiamos ne tik informuojant vaikus apie rūkymą bei rūkalų poveikį, bet ir keičiant jų nuostatas, didinant psichologinį atsparumą, skatinant psichologinę brandą, bendradarbiaujant su mokyklomis, savivaldybės pedagogine-psichologine tarnyba, visuomenės sveikatos biuru;

23.1.8. būtų užtikrinamas kreipimūsi anonimiškumas (įrengta dėžutė).

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19¹ straipsnio 6 dalimi apie Seimo kontrolieriaus rekomendacijų nagrinėjimo rezultatus pranešti iki 2019 m. birželio 28 dienos. Kompetentingos institucijos turi konsultuotis su Seimo kontrolieriumi dėl rekomendacijų galimų įgyvendinimo priemonių.

Seimo kontrolierius, Įstaigos vadovas

Augustinas Normantas